

İBN TEYMIYYE’NİN “KIBRIS RİSÂLESİ”NİN TERCÜMESİ VE RİSÂLEDEKİ BAZI HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Muammer BAYRAKTUTAR**

ÖZET

İbn Teymiyye’nin Kıbrıs kralına hitaben yazdığı “*er-Risâletu’l-Kubrusiyye*” adlı mektubu, dinî, siyâsî, sosyal ve askerî bilgiler içermesi bakımından tarihî bir belge niteliğinde önemli bir eserdir. Kıbrıs’ta esir bulunan Müslümanların serbest bırakılması amacıyla yazılan mektup, teolojik tartışmalar bağlamında aynı zamanda Ehl-i Kitab’a, özellikle de Hristiyanlara yönelik bir cevap ve reddiye özelliğine sahiptir. İbn Teymiyye, Hristiyanların Hz. İsa hakkındaki hatalı inanç ve tasavvurlarından başlayarak, onların ve din adamlarının Hz. İsa’nın öğretisinden saptıklarını ve Hristiyanlıkta esasen bulunmayan bir çok inanç ve düşünceyi ihdas ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede İslâm’ın konumunu ve temel görüşlerini âyet ve hadislerle ortaya koymaktadır. İbn Teymiyye mektubunda yaşadığı dönemde karşılaştığı Moğol istilâsına karşı kendisinin ve Müslümanların ortaya koyduğu mücadeleye de değinmektedir. Dolayısıyla İbn Teymiyye’nin, çağının sosyal, siyâsî, askerî, hukukî ve dinî sorunlarıyla yakından ve aktif olarak ilgilenmesi, onun farklı bir âlim portresine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Kıbrıs’ta esir bulunan müslümanların, kralın tebaası gibi görülmesi gerektiğini, aynı iyi muamelenin onlara da gösterilmesinin dinin ve hukukun bir gereği olduğunu ifade etmesi, uluslararası bir konuda oldukça ileri bir anlayış ve düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, risâlenin önemli bilgi ve mesajlar içermesi sebebiyle öncelikle tercümesine yer verilmiştir. İbn Teymiyye risâlesinde zaman zaman hadislere de yer vermekte ve atıfta bulunmaktadır. Bu bakımdan İbn Teymiyye’nin risâlede yer verdiği ve atıfta bulunduğu hadislerin tahriri yapılarak kısaca değerlendirilmiştir. Risâlede yer alan ve Hz. İsa’nın nüzulünü, Deccâl’i öldürmesini, kıyamete yakın bir zamanda Müslümanlarla Yahudiler arasında yaşanacak savaş vb. ihtiva eden ve fiten hadisleri diye bilinen rivâyetlere ilişkin İbn Teymiyye’nin yaklaşımı bir başka çalışmamızda incelenmiştir. Bu çalışmada ise özellikle Hz. Peygamber’in gayr-i müslimlerle savaşmasını, rahmet ve savaş peygamberi olmasını ve her asırda dini yenilecek bir müceddidin gönderileceğini ihtiva eden bazı hadisler ve bunlara ilişkin İbn Teymiyye’nin bakışı değerlendirilmiş, söz konusu hadisler üzerinde bazı tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, El-mek: muammerbayraktutar@outlook.com

Anahtar Kelimeler: İbn Teymiyye, *er-Risāletu'l-Kubruşıyya*, Ehl-i Kitab, İlahiyat, Hadis.

TRANSLATION OF IBN TAYMIYYAH'S "CYPRUS LETTER" AND EVALUATION OF SOME OF ITS HADITHS

ABSTRACT

The letter named "*al-Risāla al-Qubruşıyya*" which, Ibn Teymiyye wrote to the king of Cyprus, is an important document which has the characteristics of history in terms of including religious, political, social, and military information. The letter written in an attempt to releasing of Muslims who are captive in Cyprus has a feature of answer and refutation in the context of theological debates to both people of the book and especially Christians. Starting with incorrect beliefs and imaginations of Christians, Ibn Teymiyye reveals that they and their ecclesiastics falsify the discipline of Jesus and created many beliefs and thoughts which were not originally present in Christianity. Within this framework, he explains the position and fundamental views of Islam by verses and hadiths. Ibn Teymiyye also makes mention of his age in which he and Muslims struggles against Mongolian invasion. Accordingly, his efforts being closely and actively interested in his age's social, political, military, judicial, and religious issues show that he has an unusual scholar portrait. Thus, mentioning the requisite of that Muslims who are captive in Cyprus should have been citizen of the King and the religious and judicial necessity of doing same good treatment to them indicate that he has a pretty forward understanding and thought in an international issue. In this study, the translation of the epistle is firstly discussed by reason of including important information and messages. Ibn Teymiyye occasionally presents and refers to hadiths in his epistle. In this regard, the hadiths are shortly evaluated by making use citation. In another study, we examined Ibn Teymiyye's approach to some other hadiths located in the epistle, as known "fitan" hadiths, which include Jesus Christ's descent, killing dajjal, a war would be fought between Muslims and Jews were examined. As for this study, the hadiths which include the prophet's fighting with non-Muslims, being of him mercy and war prophet and sending of a mujaddid who renew the religion in every age; and Ibn Teymiyye's view regarding with these hadiths are discussed with some determinations and assessments.

STRUCTURED ABSTRACT

Ibn Taymiyya's work named "*al-Risāla al-Qubruşıyya*" is made up a letter which is written addressing to the king of Cyprus. Although this work is an epistle, it is a historical paper in which illuminates developments of the period as well as it includes many subjects such as religious, political, and scientific, etc. Also, the epistle is a refutation which mentions theological discussions related with Ahl al-Kitāb and especially Christians, and points out incorrect faiths and approaches of Christians. The basic writing aim of the letter is expressing a request

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

which includes fair treatment for Muslims who are prisoner in Cyprus and releasing of them. Because Ibn Taymiyya wrote his epistle in accordance with this purpose, he naturally had to point out subjects which are related Christianity. Starting with Christians' incorrect faiths and thoughts about Jesus, Ibn Taymiyya states that Christians and their clergymen deviate from disciplines of Jesus, and they create many faiths and thoughts which essentially do not belong to Christianity. In this context, he presents position and fundamental views of Islam via verses of Quran and hadiths.

Ibn Taymiyya starts his letter pointing out the importance of faith of Allah. He particularly emphasizes some necessities that human beings' aim of creation is being a slave of Allah, knowing and loving of Allah, not to ascribe partners to Allah, pertaining of the religion (Islam) to Allah. He states that Allah is the creator and owner of everything, and knows everything, he expresses that people who believe in Allah do not make friend and supporter such as somebody, a king, a prophet, and a reliable person. Meanwhile, telling human beings followed tawhid faith since Prophet Adam's period at first, and then they tended polytheism and paganism as a bid'ah (innovation), Ibn Taymiyya points out that Allah did not send any holy book and prophet regarding paganism, and he explains which suspicions and thoughts caused paganism to show up. So, Ibn Taymiyya presents that Allah sent prophets one after another in attempt to struggle with polytheism and paganism, and propagate tawhid faith; especially he mentions campaigns of Noah, Abraham, Moses, and Jesus prophets.

Ibn Taymiyya tells about characteristics of Jews/The Beni-Israel, how they falsified the religion of Allah, how they were damned, and then he presents sending of Jesus as a prophet. He points out that Jesus is a son of the virgin (mother of Jesus) who is not touched by any human being, and she is the daughter of Imran who devoted himself to Allah. Allah made Jesus and his mother one of his miracles. So, this is one of the manifestations of Allah in diversity of the creation. Jesus who is given some miracles as a prophet of Allah reported the last prophet who will come after himself by confirming the previous prophets, and he invited Jews to be a slave of Allah. After Ibn Taymiyya tells about general feature and approach of Jesus, he highlights that people adopted three different beliefs and concepts about Jesus, however, he reveals how some of them divinized Jesus and how the trinity belief were constructed in time. In addition, he makes interpretations about approach and sincerity of Christian clergymen related with the religion. He points out how they distorted the religion and created many bid'ah which are not essentially related with Judaism and Christianity. In this subject, Ibn Taymiyya mentions that Christian clergymen had a twofaced attitude to take advantage of secular positions and pleasures, performed some tricks and craftiness in order to make people believe, and gave certain authorities to themselves. Also, he emphasizes that they use the cross and perform hymn, compositions, worships, and religious holidays which are bid'ah although Jesus and the apostles did not order anything in this way. Even if there were some people who are tender and merciful between them, they also strayed and divided into different ways about their religion and prophets.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

According to Ibn Taymiyya when Jews and Christians fallen into disagreement, Allah sent the last religion Islam and the last prophet Muhammad to show reality to believers. The essence of Islam is being a slave of Allah, not attributing a partner to Allah, and totally pertaining of the religion to Allah. Hence, the prophet saved the earth from idols and the religion from all manner of polytheism. Ibn Taymiyya states that Muslims did not create new things about faith, worship, judgments, and they surrendered Allah's messages which are sent regarding the point, and so they became moderated. Furthermore, explaining the approach of Islam, the prophet, and Islam Ummah related with the previous religions and prophets in detail, he especially emphasizes that Muslims want favor and benefit of all humanity.

In the epistle, Ibn Taymiyya presents the struggle of himself and Muslims against Mongolian incursion in his period. At this time, he points out that Tatars roughed and oppressed to Muslims whereas Muslims defended Christians even he spoke with Tatar commanders in order to be released of Christian prisoners. Finally they were released by Tatars commanders. Besides, he tells about that Muslims were nice to Christian prisoners, and they behaved merciful and compassionate to them.

Ibn Taymiyya reminds and gives advices in the epistle towards being a Muslim of the king of Cyprus by attributing the meetings of the prophet with Christian committee and the Islamic invitation letters which were sent to Christian kings by the prophet. Particularly, he mentions about the interview with Najran's group, being a Muslim of king Najashi, and Najashi's attachment to the prophet.

Ibn Taymiyya reminds that the treatment performed to Muslims in Cyprus conflicted with the doctrine of Jesus, both Jesus and the apostles were not ordered with jihad, there were many Christians who live in safe with local rules in his country, and Muslim people always treated kindly to these Christians. He expresses that bad treatments were performed to Muslim prisoners in Cyprus although the king and his family were virtuous individuals, and this situation was not comply with wisdom, conscience, and religion. So, he asks for the king to prevent the bad treatments performed to Muslim prisoners by Christians in Cyprus considering the fact that prisoners were respected in king's patronage. Ibn Taymiyya clearly states that Muslims would have to start a war Christians them if the treatments were not ended up by them. Also, he reminds that Allah absolutely will take sides with oppressed people and revenge on tyrants. Consequently, Ibn Taymiyya underlines that the king has a significant responsibility according to his religion, Allah's religion, and Muslims. In addition, he points out that Jesus advised people treat well to prisoners. In short, he calls on the king by mounting arguments over Christian faith and doctrines about releasing of the prisoners, and expresses that none of Allah, Jesus, the apostles, and people who believe in Jesus's religion ordered enslaving and killing of people who believe in Abraham's religion. Otherwise, he emphasizes that Muslims doubtlessly would win and rescue the prisoners. Meanwhile, Ibn Taymiyya reports to the King according to the prophet's hadiths that Jesus would come to the white minaret in Damascus, break the cross, kill the pig, dismantle poll tax, and especially kill the dajjal.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Ibn Taymiyya gives a place and attributes to some hadiths in his epistle. In this letter, sources of the hadiths are shown, some explanations about certain hadiths are made on footnotes, and also some of hadiths are examined and interpreted. In the examination, it is shown that Ibn Taymiyya correlates legitimacy of the war against Christians with their offensive and impairing attitudes towards Muslims. According to this approach, there is not any obstacle and religious inconveniency for people who are not offensive to live in a peaceful way with Muslims. Also, it is clear that his comprehension and method use and accept hadiths which are in basic hadith sources without any criticism and interpretation when it is looked at hadiths which he used as a proof and made an attribution on. This finding shows that Ibn Taymiyya is an intellectual who behaves in direction of Ahl al-Hadith (followers of hadith) and Salafi tradition related with making action with hadiths.

Key Words: Ibn Taymiyyah, *al-Risâla al-Qubruşıyya*, Ahl al-Kitâb, Theology, Hadith.

GİRİŞ

İbn Teymiyye (661-728/1263-1328) tarihte ve günümüzde adından çokça söz ettiren, hayatı ve mücadelesiyle farklı bir âlim portresi çizen, muhtelif alanlarda eserler kaleme almış, ortaya koyduğu görüşleri bazıları tarafından özellikle referans alınan, bazıları tarafından da oldukça yoğun eleştirilere tabi tutulan bir âlimdir. İbn Teymiyye aynı zamanda hemen hemen tüm İslâmî ekol ve mezheplere, başta tasavvuf ve kelâm olmak üzere farklı disiplinlere eleştiriler yöneltmiş bir ilmî şahsiyettir. Nitekim Ehl-i Kitâb da onun eleştiri ve reddiyelerinden nasibini almıştır. O, selefîliği sistemleştiren bir zat olarak, özellikle itikadla ilgili nassları anlama ve değerlendirmede te'vile mesafeli duran, zahirî bir anlamı ve söylemi ilke edinmek gibi yöntem ve yaklaşımıyla da farklı bir duruşa sahiptir. İbn Teymiyye'nin bir diğer bariz özelliği ise, aktif ve mücadelecî bir kimlik ve karaktere sahip olması, yalnız ilimle meşgul olan bir âlim değil, aynı zamanda siyâset ve yönetim dahil, uluslararası meselelerle ilgilinen, yeri geldiğinde savaşlarda da yerini alan çok yönlü bir âlim olmasıdır. Nitekim yaşadığı dönemde Moğolların İslâm dünyasını istilâsı ile başlayan kargaşa ve boşluktan yararlanarak, haçlılar tarafından Akdeniz kıyılarındaki bazı müslümanların esir alınarak Kıbrıs'a kaçırılması üzerine İbn Teymiyye, söz konusu hadiseye duyarsız kalmamış, esirlere iyi davranılması ve serbest bırakılması amacıyla Kıbrıs halkının kralı/büyüğü ve ileri geleni konumundaki Sercuvân/Sercuvâs'a hitap eden bir mektup/risâle kaleme almıştır. Söz konusu bu mektup, "*er-Risâletu'l-Kubruşıyye*" olarak bilinmektedir. Ancak İbn Teymiyye mektubunda yalnız esirlerin serbest bırakılmasını talep etmemekte, aynı zamanda Ehl-i Kitâb'la, özellikle de Hristiyanlarla ilgili bir çok konuyu gündeme getirerek tartışmakta, ilmî ve tarihî verilerle tespit ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla onun, Kıbrıs kralı Sercuvâs'a¹ hitaben yazdığı *er-Risâletu'l-Kubruşıyye* adlı mektubu -bir mektup olmasına rağmen- oldukça önemli tespitler ve yaklaşımlar içeren ilmî bir eser ve belge niteliğindedir. Ayrıca mektup, İslâm'ın din ve inanç konularına, diğer dinlere bakışına ve mensuplarına olan yaklaşımına yer vermesi açısından önem arz etmektedir. İbn Teymiyye'nin bu risâlesi, döneme ışık tutmasının yanı sıra, Müslüman Hristiyan

¹ Kralın adı risâlenin bazı nüsha ve baskılarında Sercûvân, bazılarında Sercuvâs/Sercus olarak yer almaktadır. İbn Teymiyye'nin bahsettiği ve mektubunu gönderdiği Kıbrıs kralı veya büyüğünün kimliği konusunda batılı araştırmacılar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Mesela Diego Sarrió Cucerella, İbn Teymiyye'nin bahsettiği kral veya dini liderin muhtemelen John II Gibbet (ö. 1315) olduğunu ve İbn Teymiyye'nin mektubu 1303-1304 yılları arasında gönderdiğini ifade etmektedir (Cucerella, 2010: 189). Cucerella ayrıca batılı araştırmacıların Sercuvân'ın kimliği hakkındaki görüş ve tartışmalarına da değinmektedir (Bkz. Cucerella, 2010: 190-191).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

polemiğine ilişkin en önemli eserlerden biridir. Ayrıca bu mektup, İbn Teymiyye'nin daha sonra kaleme alacağı *el-Cevâbu's-sahîh limen beddele dîne'l-Mesîh* adlı eserine esin kaynağı olmuştur (Cucerella, 2010: 189). İbn Teymiyye aynı zamanda söz konusu bu risâlesiyle, Kıbrıs kralını, onun şahsında Hristiyan dünyasını, İslâm'a ve peygamberine inanmaya davet etmektedir.

İbn Teymiyye'nin Kıbrıs kralı Sercuvâs'a yazdığı "*er-Risâletu'l-Kubrusiyye*" adlı mektubu *Mecmû'u'l-fetâvâ* adlı eserinde yer almaktadır (İbn Teymiyye, 1995: XXVIII, 601-630; a.mlf., 2005: XVIII, 328-342). Ayrıca eserin risâle şeklinde müstakil neşirleri de bulunmaktadır.² Yine risâle üzerinde batılı araştırmacıların da çalışmaları olmuş, İngilizce ve Almanca gibi diğer dillere de çevrilerek yayınlanmıştır.³ Ancak tespit edebildiğimiz kadarıyla, ülkemizde risâleye dair herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. İbn Teymiyye'nin söz konusu risâlesi üzerine tarafımızdan "İbn Teymiyye'nin "Kıbrıs Risâlesi" ve Bazı Fiten Hadislerine Yaklaşımı" adıyla bir makale çalışması yapılmış olup yayın süreci devam etmektedir. Söz konusu çalışmamızda risâlenin muhtevası üzerinde ayrıntılı bilgiler verilmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Burada, risâle başlı başına önemli bilgi ve mesajlar içerdiğinden, tam metin olarak tercümesine yer verilecek, çalışmanın hacmini uzatmamak adına tekrar muhtevasına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmayacaktır. İbn Teymiyye, risâlesinde bazı hadislerle de yer vermekte ve atıfta bulunmaktadır. Diğer çalışmamızda risâledeki fiten hadislerine ilişkin İbn Teymiyye'nin yaklaşımı incelendiğinden, bu çalışmada bunların dışındaki diğer hadisler üzerinde bazı inceleme ve değerlendirmeler yapılacaktır. Risâlenin neşredilen nüshalarında ve üzerinde yapılan çalışmalarda hadislerin usulüne uygun olarak tahririnin yapılmamış olması sebebiyle, çalışmamızda risâlede yer alan ve Hz. Peygamber'e izafe edilen hemen hemen tüm hadislerin tahrirlerinin yapılmasına çalışılmıştır. Bazı hadislerle ilgili değerlendirmeler dipnotlarda yapılmış olup, özellikle Hz. Peygamber'in gayr-i müslimlerle savaşını ifade eden üzerinde bir takım tartışmaların bulunduğu bazı hadisler müstakil olarak incelenmiş ve ele alınmıştır. Ayrıca risâlede kullanılan ve atıfta bulunulan âyetlerin de sûre ve âyet numaraları verilmiştir. Diğer çalışmamızda olduğu gibi bu çalışmada da, ekseriyetle Alâuddîn Demc tarafından neşredilen nüsha dikkate alınmıştır.

I. İBN TEYMIYYE'NİN "ER-RİSÂLETU'L-KUBRUSİYYE" ADLI RİSÂLESİNİN TERCÜMESİ

Rahmân Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

Ahmed b. Teymiyye'den, dinî liderler, yüce piskoposlar, rahipler, prensler, kâtipler ve onlara tabi olanların saygılarıyla çepeçevre sarılan halkının büyüğü Sercuvâs'a.

² Hatîb, Kusay Muhibbiddîn, *er-Risâletu'l-Kubrusiyye hutâbun min Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercivâs meliki Kubrus, el-Matbaatu's-selefiyye*, Ravda, 1394/1974; el-Medenî, Ali es-Seyyid Subh, *er-Risâletu'l-Kubrusiyye*, Matbaatu'l-Medîne, Cidde, 1399/1979; Cum'a, Ebû Abdurrahman Abdumecîd, *Kitâbu Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercivân meliki'n-nasârâ eş-şehîra bi'r-Risâleti'l-Kubrusiyye*, Dâru Nûri'l-kitâb, Mektebetu'l-Hâfîzi'z-Zehebî, Cezâir 1429/2008; Demc, Alâuddîn, *er-Risâletu'l-Kubrusiyye hutâbun min Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercivâs meliki Kubrus*, Dâru İbn Hazm, tsz.

³ Risâle hakkında Arapça dışında yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Abdah, Muhammad Sulaiman, *Ibn Taymeeyah's Letters from Prison*, Message of Islam, London, 1998; Cucerella, Diego Sarrió, "Corresponding across Religious Borders The Letter of Ibn Taymiyya to a Crusader in Cyprus", *Islamochristiana*, 36 (Roma: PISAI, 2010). Ayrıca Cuceralla'nın belirttiğine göre risâle hakkında Arapça dışında şu çalışmalar da yapılmıştır: Th. Raff, *Das Sendschreiben nach Zypern (ar-Risâla al-Qubrusîya) von Taqî ad-Dîn Ahmad İbn Taimîya (661-782 A.H. = 1263-1328 A.D.)*, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, Bonn 1971; J.R. Michot, *Lettre à un roi croisé (al-Risâlat al-Qubrusiyya)*, Bruylant Academia, Louvain-La-Neuve – Tawhid, Lyon 1995; M. Di Branco, *Lettera a un sovrano crociato: Sui fondamenti della "vera religione"*, Biblioteca di via Senato Edizioni, Milano 2004. See also another German translation by S.M. Bleher, *Das ist die aufrechte Religion: Brief des Ibn Taymiya an den König von Zypern*, available online at: <http://İslâmischedatenbank.de/Das-ist-die-aufrechte-Religion/>. (Bkz. Cuceralla, 2010: 189-190).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Selâm doğruluğa ve kurtuluşa ulaşanların üzerine olsun.

Size nimetlerini sunan, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan, İbrahim ve İmrân âilesinin ilâhı olan Allah'a hamededer, seçilmiş kullarına ve gönderdiği peygamberlerine salât ve selâm etmesini, salât ve selâmını, misâk almakta kendilerini hususî kıldığı, insanların efendileri ve milletlerin önderleri ulu'l-azm peygamberlerine mahsus kılmasını O'ndan dileriz. Allah Teâlâ'nın Kitâb'ında bahsettiği gibi o peygamberler de, Nuh, İbrahim, Musâ, İsâ ve Muhammed'dir. Allah şöyle buyurmuştur: *"Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nûh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhîm'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır.*" (eş-Sûra, 42/13). Yine şöyle buyurmuştur: *"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan, İbrahim, Mûsâ ve Meryem oğlu İsâ'dan da. Evet biz onlardan sapa sağlam bir söz almıştık. (Allah bunu,) doğru kimseleri doğruluklarından hesaba çekmek için (yapmıştır.) Kâfirlere de elem dolu bir azap hazırlamıştır."* (el-Ahzâb, 33/7-8).

Yine Allah'tan, yüce salât ve selâmlarını peygamberlerinin sonuncusu, Rablerinin huzuruna çıktıklarında hatibi, toplandıklarında imamı, kıyâmet gününde insanların şefaâtçisi, rahmet ve savaş [zorluk ve meşakkat] peygamberi⁴, peygamberlerin bütün güzelliklerini toplayan, Allah'ın kulu, ruhu ve daha önce kendisine hiçbir beşerin dokunmadığı kendisini Allah'a adanmış siddîka-ı tâhire İmrân'ın kızı Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi, Mesîhu'l-hüdâ İsâ b. Meryem'in müjdelediği Peygamber'e mahsus kılmasını niyaz ediyoruz. O İsâ ki; dünya ve ahirette itibarlı, Allah'a yakın⁵, İsrâîloğulları Musâ (a.s.)'ın getirdiklerinin ticaretini yaptıklarında, güzellik ve rahmet sıfatlarıyla sıfatlanmış bir zattır. Kemâl sıfatını cami, kâfirlere karşı çetin, mü'minlere karşı merhametli (el-Feth, 48/29), kendinden önceki dinlerin ve şeriatların tüm güzelliklerini kendinde toplayan, son peygamber (el-Ahzâb, 33/40) olarak gönderilen [Hz. Muhammed] (s.a.s.)'e, diğer tüm peygamberlere ve kıyamete kadar onlara tabi olanlara salât ve selâm olsun.

Şüphesiz Allah güç ve kudretiyle yarattıklarını yarattı ve iradesinin, hikmetinin ve rahmetinin eserlerini onlarda ortaya çıkardı. Yaratılış gayelerini, onlara emrettiklerinde kıldı ki o da O'na kulluk ve ibadettir (ez-Zâriyât, 51/56). Bunun esası ve temeli de O'nu bilmek ve sevmektir. Allah kimi doğru yoluna iletirse, ona rahmet ve ilim verir, Allah'ın güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını bilmeyi bahşeder. O kimseyi, kendisine [tevbeyle] yönelip dönmekle, adını anınca ürpermekle, O'na karşı huşû duymakla ve O'na kulluk etmekle rızıklandırır. Sonuçta o, kartalların yuvalarına sevgi ve özlem duyduğu gibi O'na sevgi ve özlem duyar. Çocuğun annesini sevdiği gibi, o da O'nu sever. [Rahmetini] ümit ederek, [azabından] korkarak ve O'na muhabbet duyarak sadece O'na kulluk eder. Dinini, dünya ve ahiretin sahibine hâlis kılar. O, öncekilerin ve sonrakilerin Rabbi, din gününün sahibi, görebildiğiniz ve göremediğiniz her şeyin yaratıcısı, gayb ve müşâhede âlemini bilendir. O, bir şeyi yaratmak istediği zaman "Ol!" der, o da hemen olur. O kimse; Allah'ı bırakıp da O'na ortak koşan ve ortak koştuklarını da Allah'ı sever gibi sevenlerin yaptığı gibi Allah'ı bırakıp da O'na ortak koşmaz. İman edenlerin Allah sevgileri kat kat fazladır. [Allah'a iman eden kimse], Rabbine hiçbir şeyi ortak koşmaz. O'ndan başka hiç kimseyi, ne bir kralı, ne bir peygamberi, ne de bir siddîk kimseyi, dost ve yardımcı edinmez. Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahmân'a kul olarak gelecektir. Allah onları ilmiyle kuşatmış ve tek tek saymıştır. Onlar kıyâmet günü O'na tek başına gelecektir. İşte orada Mevlâ'sı onu seçer, ona rüşdünü verir ve kendi izniyle hakkında ayrılığa düşülen gerçeği iletir. Zira O, dilediğini dosdoğru yola [sırât-ı müstakîm] iletir.

⁴ Hz. Peygamber *"Ben rahmet ve savaş peygamberiyim."* buyurmuştur. Hadisin değerlendirilmesi ayrıca yapılacaktır.

⁵ Hz. İsâ'nın Allah katındaki değeri Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde yer almaktadır: *"Hani melekler şöyle demişti: 'Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryemoğlu İsâ Mesih'dir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır.'*" Âl-i İmrân, 3/45.

İnsanlar Âdem (a.s.)’den sonra ve Nûh (a.s.)’den önce, ataları Âdem (a.s.) gibi tevhit [inancı] üzereydiler ve dini yalnızca Allah’a has kılıyorlardı. Ta ki şirki ve puta tapmayı kendi kendilerine bid’at olarak ortaya çıkardılar. Allah bu [puta tapma] bid’atıyla ilgili ne bir kitap indirdi, ne de bir resûl gönderdi. Onlar fasit kıyaslar ve batıl felsefelerden müteşekkil şeytanın süslü gösterdiği şüphelerle bu yola saptılar. Onlardan bir grup, putların, yıldızların, felekî [göksel] katmanların ve ulvî ruhların tıslımları olduğu zannına kapıldılar. Bir grup da, onları, aralarında önceden yaşamış peygamber ve sâlih kimseleri [temsîl eden] birer şekil ve onların sureti edindiler.⁶ Bir grup ise, cin ve şeytanların süflî ruhları için onları put kıldılar. Diğer grupların da bu hususta başka tasavvurları vardır.

Onların çoğunluğu liderlerini ve büyüklerini taklit ettiler ve Hüdâ’nın yolundan saptılar. Bunun üzerine Allah onları yalnız hiçbir ortağı olmayan Allah’a kulluk etmeye çağıran, kendilerini O’nun dışındakilere tapmaktan ve kulluk etmekten men eden elçisi Nuh (a.s.)’ı gönderdi (Nûh, 71/1-10). Onlar ise putlara Allah’a yakın olmak için taptıklarını (ez-Zümer, 39/3) ve onları birer aracı (şefaathçi) edindiklerini (Yunus, 10/18) iddia etmeyi sürdürdüler. Nuh (a.s.) onların arasında dokuz yüz elli sene kaldı (el-Ankebût, 29/14). Nihayet Allah iman eden kimseler dışında kavminden artık hiç kimsenin iman etmeyeceğini ona bildirince, Nuh onlara beddua etti.⁷ Allah da onun bedduasıyla yeryüzü halkını [tufanla] boğdu (Nuh, 71/25). Nuh’dan sonra da peş peşe peygamberler geldi. [Ne yazık ki] sonunda Sâbiîlerin ve müşriklerin [batıl] din ve inançları yeryüzüne hâkim oldu. Nihayet Nemrutlar ve Firavunlar doğudan ve batıdan yeryüzünün kralları olunca, Allah hanîflerin önderi, hâlis dinin ve sonsuz kelimenin aslı ve esası [sembolü] olan İbrahim Halîlurrahmân’ı [peygamber olarak] gönderdi. O da insanları şirkten, ihlâsa [dini sadece Allah’a has kılmaya] çağırdı, yıldızlara ve putlara tapmaktan onları nehyetti. O şöyle demiştir: “Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah’a ortak koşanlardan değilim.” (el-En’âm, 6/79). İbrahim kavmine şöyle seslenmiştir: “Sizin ve geçmiş atalarınızın taptığı şeyleri gördünüz mü? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur. O, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. O, bana yediren ve içirendir. Hastalandığımda da O bana şifa verir. O, benim canımı alacak ve sonra diriltecek olandır. O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur.” (eş-Şuarâ, 26/75-82).

İbrahim ve beraberindekiler kavimlerine yine şöyle hitap etmiştir: “Biz sizden ve Allah’ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah’a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.” (el-Mumtehine, 60/4). Böylece Allah, nebî ve resûlleri onun Ehl-i Beyti’nden kıldı, onlardan her birine [ayrı ayrı bir takım] özellikler verdi, bir kısmını derece olarak diğerlerinden üstün kıldı ve de onlardan her birine insanların onun gibisine iman etmediği [bir takım] mucizeler verdi.

Allah Musâ’ya asayı, onun elinde yılan kıldı (eş-Şuarâ, 26/32, 45). O da felsefeci sihirbazların ip ve sııklardan yaptıkları [yılanları] yuttu. Bu çok büyük bir olaydı. Allah onun için denizi yardı ve deniz kuru oldu. [Sular] kabileler [Ya’kub’un torunları] sayısınca açılan on iki yol arasında [birbirine kavuşmaksızın birer set olarak] durdu.⁸ Allah onunla birlikte çekirgeler/güveler,

⁶ “Şöyle dediler: ‘Sakin ilâhlarınızı bırakmayın. Hele hele Vedd’i, Süvâ’ı, Yeğus’u, Ye’ûk’u ve Nesr’i hiç bırakmayın.’” Nuh, 71/23.

⁷ Hz. Nuh’un bedduası Kur’ân’da şu şekilde yer almaktadır. “Nûh şöyle dedi: “Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!” Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler.” Nuh, 71/26-27.

⁸ Kur’ân’da denizin yarılmaya şöyle anlatılmaktadır: “Bunun üzerine Mûsâ’ya, “Asan ile denize vur” diye vahyettik. Deniz derhal yarıldı. Her parçası koca bir dağ gibiydi.” eş-Şuarâ, 26/63. Ancak denizin Yakub’un torunları sayısınca on iki yola ayrıldığı Kur’ân’da yer almamaktadır. Bu bazı tefsirlerde yer almakta olup, bir takım rivayetlere dayandırılmaktadır. Dolayısıyla bu tür rivayetlerin Kur’ân’la çeliştiğini söylemek mümkündür (Bkz. Taberî, 2000, II, 50-56, XIX, 357; Begavî,

kurbağalar ve kan gönderdi (el-A'raf, 7/133). Onu ve kavmini kendileriyle birlikte yürüten beyaz bulutlarla gölgelendirdi. Onlara her günün sabahı [gökten] kudret helvası ve bildircin eti indirdi (el-Bakara, 2/57). Susadıkları zaman Musâ, asasını taşla vurdu ve ondan on iki pınar fışkırdı. Böylece her kabile [sıbt] içeceği kendi pınarını öğrendi (el-Bakara, 2/60). Allah Musâ'dan sonra da İsrâiloğullarından [nice] peygamberler gönderdi. Onlar arasında Allah'ın izniyle ölüleri diriltten vardır (el-Mâide, 5/110). Allah'ın, onun eliyle hastalara şifa veren vardır (Âl-i İmrân, 3/49; el-Mâide, 5/110). Onlardan kimini gaybından dilediklerine muttali kılmıştır (Âl-i İmrân, 3/179; el-Cin, 72/26-27). Yarattıklarını hizmetine âmade kıldıkları vardır (en-Neml, 27/17; el-Enbiyâ, 21/81). Onlardan kimini de çeşitli mucizelerle göndermiştir.

Bütün bunlar, bütün dinlerin ve mensuplarının ittifak ettikleri gerçeklerdir. Bunlar Yahûdî ve Hristiyanların kitaplarında, yanlarındaki peygamberlikle ilgili bilgilerde ve Eş'ıyâ, Ermiyâ, Danyal, Habkûk, Dâvûd ve Süleyman gibi peygamberlerin haberlerinde ve sifru'l-mulûk kitabında ve bunun dışında, ibretli konuları içeren diğer kitaplarda yer alan hususlardır.

İsrâiloğulları katı kalpli (el-Bakara, 2/74; el-Mâide, 5/13) ve isyancı bir millet idi (el-Bakara, 2/74; Âl-i İmrân, 3/112). Kimi zaman putlara tapıyorlar, kimi zaman Allah'a kulluk ediyorlardı (el-A'raf, 7/138, 148, 152). Kâh haksız yere peygamberleri öldürüyorlar (el-Bakara, 2/6, 87, 91; Âl-i İmrân, 3/112, 181, 183), kâh en adi hilelerle⁹ Allah'ın haramlarını helâl kılıyorlardı.¹⁰ Bütün bunların akabinde ilk önce Dâvûd'un diliyle lanetlendiler (el-Mâide, 5/78). Beyt-i Makdis'in [nasıl] harap olduğu hakkında, onların milletinden olan herkes tarafından bilinen gerçekler vardır.

Daha sonra Allah, Meryemoğlu Mesîh'i kendisinden önce peygamberler gelip geçen bir peygamber olarak gönderdi. Onu ve annesini insanlar için bir âyet/mucize kıldı (Meryem, 19/21). Zira kudretinin mükemmelliğini ve kelimesinin kapsayıcılığını göstermek için onu babasız olarak yarattı (Âl-i İmrân, 3/47; en-Nisâ, 4/171; Meryem, 19/20-21). Böylece insan türünün yaratılışını dört kısma ayırmıştır: [Birincisi] Âdem'i erkek ve dişi olmaksızın yarattı (Sâd, 38/71-72). [İkincisi] eşi Havvâ'yı dişi olmaksızın erkekten yarattı (el-Arâf, 7/189). [Üçüncüsü] Meryemoğlu İsâ'yı erkek olmaksızın dişiden yarattı (Âl-i İmrân, 3/47; en-Nisâ, 4/171; Meryem, 19/20-21). [Dördüncüsü] onların dışında geriye kalanları erkek ve dişi birer çiftten yarattı (el-Fâtır, 35/11). Allah kulu İsâ'ya kendi âdetinde carî olan apaçık mucizeler verdi. Böylece ölüleri diriltti, anadan doğma kör olanı ve alaca hastalığına yakalanana iyileştirdi. İnsanlara yediklerini ve evlerinde biriktirip depoladıkları şeyleri haber verdi (Âl-i İmrân, 3/49; el-Mâide, 5/10). Peygamber kardeşlerinin yoluna tabi olarak, kendisinden öncekini tasdik ederek ve kendisinden sonra gelecek olanı da müjdeleyerek [İsrâiloğullarını] Allah'a ve O'na kulluk etmeye çağırırdı.

İsrâiloğulları ise kendilerini büyük görerek böbürlendiler ve inat ederek azgınlık gösterdiler. [İsâ'nın] genel tabiatı ve yaklaşımı yumuşaklık, merhamet, af ve hoşgörü şeklindeydi. Kendisine tabi olanların kalplerine şefkat ve merhamet konuldu. Onlardan [bir kısmı] keşiş ve rahibler kılındı. Zamanla insanlar İsâ (a.s.) ve ona tabi olan Havâîriler hakkında üç gruba ayrıldı: Bir grup onu yalanlayıp tekfir ettiler ve onun (haşa) kötü bir kadının oğlu olduğunu iddiasıyla annesine iftira ederek İsâ'yı [oğlu olarak] Yusuf Neccar'a nispet ettiler. Bu arada Tevrat'ın şeriatından hiçbir şeyin

1997, I, 93; Râzî, 2000, III, 508). Denizin on iki yola ayrıldığına ilişkin rivayeti İbn Ebû Şeybe de tahrir etmiştir (İbn Ebû Şeybe, 1989, VI, 333).

⁹ Hz. Peygamber bir hadiste "Allah Yahudilere lanet etsin. Allah onlara (hayvanların) içyağlarını haram kıldığı halde, onlar bunları erittiler, sonra sattılar ve bedelini yediler." buyurmuştur (Buhârî, 2002: Buyû' 112; Müslim, 1991: Musâkât 13; Ebû Dâvud, 2009: Buyû 64; Tirmizî, 1998: Buyû' 61; İbn Mâce, 2009: Ticârât 11).

¹⁰ İsrâiloğullarının haramları helal kılmalari hahamlarını ve rahiplerini Rabler edinmeleri sebebiyledir. Zira onlar Allah'ın değil de, hahamların ve rahiplerin haram kıldıklarını haram, helal kıldıklarını da helal kılıyorlardı. (Bkz. İbn Ebû Şeybe, 1989: VII, 156; Taberî, 2000: XIV, 210; Beğavî, 1997: IV, 39. İsrâiloğullarının hahamları ve rahipleri rabler edinmeleriyle ilgili hadis için bkz. Tirmizî, 1998: Tefsîr 10; Taberânî, tsz.: XVII, 92).

nesh edilmediğini ileri sürdüler. [Onlara göre] Allah, peygamberlere yaptıkları tüm bu şeylerden sonra şeriat olarak koyduğu kurallardan, necasetler ve yiyecekler konusunda üzerlerindeki ağır yüklerden herhangi birinin nesh etmemiş/hükümünü ortadan kaldırmamıştır. Bir grup ta, daha da ileri giderek haddi aşmış, onun Allah ve Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmiştir. İlahî tabiat onda, insanî tabiata bürünmüştür. Böylece âlemlerin Rabbi [yeryüzüne] inmiş, Âdem (a.s.)'in hatası için fedâ olmak üzere çarmıha gerilmesi ve öldürülmesi için oğlunu da indirmiştir. Sonuçta bir ve tek olan, her şey kendisine ihtiyaç duyduğu halde, kendisi hiçbir şeye ihtiyaç duymayan, doğmamış ve doğurulmamış olan ve kendisinin hiçbir eşi ve dengi bulunmayan Allah'ın (el-İhlâs, 112/1-4) doğurduğunu ve oğul edindiğini ileri sürmüşlerdir. [Onlara göre] O, diri, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten bir ilâh ve tek bir cevher ve üç temel asıldır [ekânîm-i selâse]. Onlardan biri, kelime esasıdır ki o da ilimdir. Bu kelime, insanî tabiata bürünmüştür. Bilinmelidir ki, üç ayrı ilâh olarak kabul edilmedikçe bu üç temel asıldan birinin diğer iki asıldan ayrılması mümkün değildir. İşte bu, onların söylemediği şeydir.

Onlar 'teslis' ve 'tevhid' hususunda tefrikaya düştüler ve hiçbir akıllı kimsenin asla kabul edemeyeceği görüşlere ayrıldılar. Oysa İncil'de ve kendisinden önceki kitaplarda müteşabih olan bazı ifadeler dışında, hiçbir nakil/nass bu yönde herhangi bir şey getirmemiştir. Aksine İncil'deki ve önceki kitaplardaki muhkem ifadeler bunu [n gerçek mahiyetini] açıklamıştır. Bunların hepsi de Mesih'in kulluğunu, sadece Allah'a kullukta bulunduğunu, [O'na olan] dua ve niyazını ifade etmektedir.

Dinin aslı ve temeli Allah'a ve peygamberlerine iman etmektir. Peygamberlerin sonuncusu [Hz. Muhammed]: "*Ben, Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet getirinceye kadar savaşmakla amrolundum.*" buyurmuştur.¹¹ Bir başka hadislerinde ise "*Beni Hristiyanların Meryemoğlu İsa'yı [yücelterek] övdükleri gibi övmeyiniz. Ben sadece bir kulum. [Bana] Allah'ın kulu ve rasûlü deyin.*" buyurmuştur (Buhârî, 2002: Enbiya 51; Ahmed b. Hanbel, 2001: I, 295, 302; Abdurrazzâk, 1983: V, 439; İbn Hibbân, 1993: II, 145, XIV, 133).¹² Şu halde dinin esası, Allah'ı birlemek ve peygamberlerine iman etmekten ibarettir. Bu yüzden, nübüvveti inkâr eden Berâhime, Sâbiiler ve müşrikler inanç ve kabullerinde, kulluklarında Allah'a ortak koşmak suretiyle şirk içindedirler ve O'nun peygamberleri hakkında bozuk inançlara sahiptirler.

Allah'ın birliğinde teslîsi, risâlet hususunda [İsa'da ilahî ve insanî tabiatın] birleştiğini iddia edenlerin din ve inançlarının aslına, Allah'ın insanları yarattığı tertemiz fitratın ve Allah'ın indirdiği kitapların yol göstermesiyle, apaçık görülen birçok bozuk ve yanlış inançlar dâhil olmuştur.

¹¹ Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namaz kılınca, zekât verinceye kadar ben insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıklarında, kanlarını, mallarını bana karşı korumuş (emniyet altına almış) olurlar. İslâm'ın hakkı hâric. Artık (samimi olup olmadıklarına dair) durumları Allah'a kalmıştır.*" (Buhârî, 2002: İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm 2, 28; Müslim, 1991: İmân 32-36. Ebû Dâvûd, 2009: Cihad 95; Tirmizî, 1998: Tefsîru sûre (88); Nesâî, 1986: Zekât 3; İbn Mâce, 2009: Fiten 1-3).

¹² Başta Buhârî tarafından rivayet edilen hadis, İbn Hacer'in İbnu't-Tîn'den naklettiğine göre Hristiyanların İsa'yı övgüde aşırı gidip bazılarının onu Allah'la birlikte ilâh görmeleri, bazılarının onun Allah, bazılarının da onu Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmelerinde olduğu gibi, Hz. Peygamber'in kendisinin methodilmesinde aşırıya kaçılmasından men etmesini ifade etmektedir. (İbn Hacer, 2012: XIV, 8354) Ayrıca İbn Hacer İbnu'l-Cevzî'den de nakilde bulunarak, böyle bir hususun Hz. Peygamber zamanında vuku bulup, bunun üzerine Hz. Peygamber'in bundan insanları men etmediğini ifade etmektedir. Zira Hz. Peygamber hakkında Hristiyanların İsa hakkındaki iddialarına benzer bir iddiada bulunan bir kimse bilinmemektedir. Hz. Peygamber'in kendisinin övülmesinde aşırıya kaçılmasından men etmesinin sebebi, Muâz b. Cebel'in Hz. Peygamber'e secde etmek için kendisinden izin istemesi, Hz. Peygamber'in bundan onu men etmesidir. Hz. Peygamber başkalarının da kendisini övmeye aşırı gidebilecekleri endişesinden dolayı, insanları bundan men etmiştir (İbn Hacer, 2012: XIV, 8353).

Bundan dolayı, papaz ve rahiplerden müteşekkil din büyüklerinin çoğu, buna Patrikler, Mitranlar (metropolit) ve Piskoposlar da dâhil, bunlardan herhangi biri, erdemli ve ayrıcalıklı bir konuma geldiğinde dininden döner ve dünyevî makam ve hazlardan nasiplenmek amacıyla halklarına ve halklarının krallarına [yaranmak için] ikiyüzlü davranır. Beyt-i Makdis'de kendisine İbnu'l-Bûrî, Dımaşk'da kendisine İbnu'l-Kuf denilen kimseler bunlar gibidir. Onlara göre Konstantiniyye'dekine Papa denilir. [Bunlardan başka] daha birçok büyük Papalar, Mitranlar ve Piskoposlar zuhur etmiştir. Bazı fazilet ehli kimseler onlarla konuştuklarında, kendilerinin aslında Hristiyanlık inancı üzere olmadıklarını, âdet olduğu üzere ve makam için bu mevkiye bulunduklarını, bu durumun kralların krallıklarını, zenginlerin de zenginliklerini devam ettirmeye benzediğini ifade etmişlerdir. Bu sebeple, onların erdemlilerinin çoğunun görevi matematiksel ilimlerden olan, mantık, astronomi, cebir, astroloji veya doğal ilimlerden tıp ve dört ana elementi bilmeye yönelik ilimler ya da kendilerine İbrahim (a.s.)'ın gönderildiği felsefeci Sâbiîlerin yöntemine ilişkin dinî/ilâhî konuşmalar yapmaktan ibaret olduğunu görürsün. Böylece onlar, İsâ'nın ve kendisinden önce ve sonra gelen peygamberlerin dinini arkalarına atmışlar, krallar ve halk için dinden arta kalan kırıntılarını ve izlerini ezberlemişlerdir.

Rahiplere gelince, bilgisiz halkı inandırmak için, akıllı her kimsenin fark edeceği çeşitli hile ve kurnazlıklar ihdas ettiler. Öyle ki bazı erdemliler, rahiplerin söz konusu hileleri hakkında kitaplar telif ettiler. [Onların hilelerine] Beyt-i Makdis'deki Kumâme kilisesinde yapılan ateş bir örnektir. Onlar ince bir ipi kobalt [madeni] ile yağlayıp hızlıca üzerine ateş atarlar, böylece o da aşağı doğru iner. Bunu farketmeyen kimseler onun gökten indiğine inanır. Sonra o ateşi denize götürürler. Bu ise o rahibin yaptığı bir şeydir. İnsanlar onu açıkça görür. Nitekim o [rahip] ve diğerleri bunu kendilerinin yaptığını itiraf etmiştir.

Tüm taifelerden [milletlerden] hak ehlinin tamamı, gerçeği olmayan bir şeyle Allah'a kulluk etmenin câiz olmadığına ittifak etmiştir. İkiyüzlü kimseler, İsâ (a.s.) ve diğerlerinden nakledilen mucizelerin uydurulmuş ateş cinsinden olduğunu sanabilir. Haç asmadaki hileleri de bu şekildedir. Yine İsâ'nın ve annesinin resmini yonttukları heykellerin ağlaması da böyledir. Akıl sahibi her kimse, bütün bu şeylerin bir yalan ve iftira olduğunu bilir. Allah'ın bütün peygamberleri ve O'nun salih kulları, Firavunun sihirbazlarının sihrinden beri oldukları gibi, her türlü batıl yalandan ve iftiradan uzaktır.

Sonra bunlar, kendisiyle Allah'a kulluk ettikleri dine/şeriata yöneldiler. Onlar, İsâ'nın neshettikleri dışında Tevrat'a bağlı kalmakla emrolundukları halde önceki Yahûdîlerle çelişkiye düştüler. Onlar[dan bazıları] peygamberlere haksızlık yaparak onları öldürdüler. Bazıları haddi aşarak onlara ve onların heykellerine taptılar. Bir kısmı da şöyle dedi: "Allah'ın, emrettiği bir şeyi ne başka bir zamanda ne de başka bir peygamberin dilinde değiştirmesi ve hükmünü kaldırması (nesh) O'nun hakkında doğru değildir." Diğerleri de [onlara] şöyle cevap verdi: "Din adamları ve papazlar dilediklerini değiştirirler, dilediklerini haram ve mübah kılarlar. Günah işleyen bir kimseyi diledikleri kadar ibadet etmekte zorunlu tutarlar ve onu bağışlayabilirler." Yine onlardan bazıları, kadına kutsal ruhtan üfle[ndi]ğini iddia etmiştir. Böylece fiske ve fücuru [bir] yaklaşma vesilesi kılardı.

Bazıları da şöyle demiştir: "Bize pek çok şey haram kılındı." Bazıları da şöyle demiştir: "[Küçük olarak] tahtakurusu [veya bit], [büyük olarak] fil arasında kalan her şey [necis de olsa] helâldir. Dilediğini ye, dilediğini bırak." Bazıları da yine şöyle demiştir: "Necasetler çok ağır [ve kötü] şeylerdir. Bu sebeple hayızlı kadınla evde birlikte oturulmaz ve beraber yemek yenilmez." Diğerleri de [onlara]: "Senin için hiçbir şey necis/pis değildir." derler ve yine [onlara] İsâ ve Havârîler Tevrat'ın şeriati üzere oldukları halde, sünnet olmayı, cünüplük halinden dolayı yıkanmayı ve necaseti gidermeyi emretmediklerini söylerler.

Kezâ doğruya doğru namaz kılmayı/ibadet etmeyi ne Mesîh ne de Havârîler emretmiştir. Bunu bir [bid'at olarak] ilk yapan ve başlatan Konstantin veya bir başkasıdır. Yine “Haç” işareti de böyledir. Bunu da Konstantin kendi re'yiyle veya gördüğünü iddia ettiği bir rüya ile [bid'at olarak] ilk o ortaya koymuştur. Oysa Mesîh ve Havârîler bu konuda herhangi bir şey emretmemiştir.

Şu halde kulların, kendisiyle Allah'a yaklaşacakları [gerçek] dini, Allah'ın [bizatihi kendisinin] emretmesi ve peygamberlerinin diliyle koyması gerekir. Aksi halde [bunlar bid'at olup] hepsi de dalâlet ve sapıklıktır. Putlara da ancak bid'atle tapınılmıştır. Ayrıca duâlara beste ve nağmelerin sokulması da bu şekilde bir bid'at olup, ne Mesîh ne de Havârîler emretmiştir.

Kısacası onların şu an yaptıkları ibadetler ve bayramların hiçbirinde, Allah ne bir kitap indirmiş ne de bir peygamber göndermiştir. Ancak öncekilerin [Yahûdilerin] aksine, aralarında şefkat ve merhamet sahibi olanlar vardır. Bu Allah'ın dinindendir. Öncekilerde katı kalplilik ve düşmanlık vardır. Bu ise Allah'ın haram kıldığı hususlardandır. Ancak öncekilerin inat ve kibirle birlikte temyiz ve akılları da vardır. Sonrakilerde [Hristiyanlarda] ise haktan sapma ve Allah'ın yolunu bilmede cehâlet bulunmaktadır.

Dahası [Yahûdilerden ve teslîse inananlardan oluşan] bu iki grup, din ve inançlarının esasında, ma'budlarında ve peygamberlerinde pek çok fırkaya ayrılmıştır. [Onlardan] bir grup şöyle der: “İlahî ve beşerî tabiat tek bir cevher/öz, tek bir tabiat ve tek bir asıl oldu.” Bunu söyleyenler Yakubiyye'dir. Diğer grup ise şöyle der: “Aksine o ikisi iki cevher, iki tabiat ve iki asıldır.” Bunu söyleyenler ise Nastûriyye'dir. Bir diğer grup ise: “Bir yönüyle birdir, bir yönüyle bir değildir.” demiştir. Bunu söyleyenler ise Melikânîyye'dir.

Ehl-i Kitap'tan âlim olan [kimî] grup ve topluluklar, önceki ve sonraki dönemlerde iman etmiş, Allah ve resûlüne hicret etmiş ve Allah'ın kitaplarında son peygamberin nübüvvetinin delillerini açıklamışlardır. Yine Tevrat, Zebûr ve İncil'de düşünen kimseler için [son peygamberin] geçtiği yerleri açıklamışlardır. Aynı şekilde Havârîler de açıklamıştır.

Söz konusu fırkalar kendi aralarında ihtilafa düşünce, Allah iman edenlere izniyle ihtilafa düştükleri konuda gerçeği gösterdi. Bu sebeple İbrahim'in ve ondan önceki ve sonraki peygamberlerin dinine davet etmek üzere Mesîh'in ve kendisinden önceki diğer peygamberlerin müjdelediği [son] peygamberi gönderdi. [Bu dinin temeli ise] sadece Allah'a kulluk etmek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak ve dinin tamamını Allah'a has kılmaktır. [Sonuçta Hz. Peygamber] yeryüzünü putlara tapmaktan temizledi ve dini büyük-küçük her türlü şirkten tamamen arındırdı. Nitekim [o dönemlerde] Şam diyarında ve diğer bölgelerde İsrâiloğulları ile “Biz Hristiyanız” diyenlerin devletinde putlara tapınılmaktaydı. [Hz. Peygamber ise onlara] Tevrat, İncil, Zebûr ve Furkân gibi Allah'ın indirdiği tüm kitaplara ve Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar [gelip-geçen] bütün peygamberlere iman etmeyi emretti.

Allah şöyle buyurmaktadır: “(Yahûdiler) “Yahûdî olun” ve (Hristiyanlar da) “Hristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” dediler. De ki: “Hayır, hakka yönelen İbrahim'in dinine uyarız. O, Allah'a ortak koşanlardan değildir.”. Deyin ki: “Biz Allah'a, bize indirilene (Kur'ân'a), İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullarına indirilene, Mûsâ ve İsâ'ya verilen (Tevrat ve İncil) ile bütün diğer peygamberlere Rab'lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz.” Eğer onlar böyle sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse gerçekten doğru yolu bulmuş olurlar; yüz çevirirlerse onlar elbette derin bir ayrılığa düşmüş olurlar. Allah onlara karşı seni koruyacaktır. O, hakkıyla iştirakendir, hakkıyla bilendir. “Biz Allah'ın boyasıyla boyanmışızdır. Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan kimdir? Biz ona ibadet edenleriz (deyin).” (el-Bakara, 2/135-138).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Allah bu [son] peygambere insanları adâletle Allah'ın birliğine (tevhid inancına) çağırmasını emretti. Allah şöyle buyurdu: *"De ki: "Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilah edinmesin." Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahit olun, biz müslümanlarız." (Âl-i İmrân, 3/64). Yine O şöyle buyurdu: "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir." (eş-Şûrâ, 42/51). Diğer bir âyette ise şöyle buyurdu: "Allah'ın, kendisine Kitab'ı, hükmü (hikmeti) ve peygamberliği verdiği hiçbir insanın, "Allah'ı bırakıp bana kullar olun" demesi düşünülemez. Fakat (şöyle öğüt verir:) "Öğretmekte ve derinlemesine incelemekte olduğunuz Kitap uyarınca rabbânîler (Allah'ın istediği örnek ve dindar kullar) olun." Onun size, "Melekleri ve peygamberleri ilahlar edinin." diye emretmesi de düşünülemez. Siz müslüman olduktan sonra, o size hiç inkârı emreder mi?" (Âl-i İmrân, 3/79-80).*

Yine [Allah] ona [son peygambere], namazının ve haccının, peygamberlerin babası, haniflerin önderi İbrahim (a.s.)'ın bina ettiği Beytullah'a [Kabe'ye] doğru olmasını emretti (el-Bakara, 2/144). Onun ümmetini vasat bir ümmet kıldı (el-Bakara, 2/143). Onun ümmeti peygamberler hakkında, [bazılarının] onları Allah'a denk tutarak, onlara ulûhiyet isnad ederek, onlara taparak ve onları şefaâtçi kılarak haddi aştıkları gibi aşırıya kaçmadılar. Onların yaptıkları gibi peygamberlere ezâ ve cefâda bulunmadılar, onların onurlarını ve saygınlıklarını hafife almadılar ve onlara itaat etmekten yüz çevirmediler. Aksine onlara saygı ve ta'zimde bulundular ve onlara daima yardım ettiler ve desteklediler. Onların getirdiklerine iman ettiler, onlara itaat ederek tabi oldular. Onları imam ve önder edindiler, onları sevdiler ve üstün tuttular. Onlar sadece ve yalnız Allah'a ibadet ettiler, yalnız O'na dayanıp tevekkül ettiler. Sadece O'ndan yardım dilediler ve hakka yönelen kimseler olarak dini sadece O'na halis kıldılar.

Aynı şekilde [kendilerine gönderilen] hüküm ve kurallarda da, Allah bize neyi emrettiyse, biz O'na itaat ettik. Bize neyi yasakladıysa ondan da kaçındık. [Allah] Yakub'a helâl kıldığı bazı şeyleri İsrâiloğullarına yasakladığı gibi, bize de bazı helâl şeyleri yasakladığında veya İsrâiloğullarına haram kıldığı bazı şeyleri Mesîh'e helâl kıldığı gibi, haram olan bazı şeyleri bize helâl kıldığında işittik ve itaat ettik, dediler.

Allah'ın nebîleri ve resûlleri dışındakilere gelince, onların Allah'ın dininde değişiklik yapma hakkı yoktur. Dinde Allah'ın izin vermediği yeni şeyler ihdas edemezler. Peygamberler de sadece Allah'tan bir tebliğ olarak bunları söylemişlerdir. Çünkü O yaratma ve emretme sahibi olandır. O'nun dışında hiç kimse yaratmadığı gibi O'nun dışında kimse emredermez. Allah şöyle buyurdu: *"Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Yusuf, 12/40).*

Bu ümmet temizlik, necaset, helâl, haram ve ahlâk konusunda orta bir yol tutmuştur. Öncekiler gibi sırf şiddet ve katılığa, sonrakilerin yaptığı gibi sırf şefkat ve acımaya dayalı bir tutum sergilememişlerdir. Aksine Allah'ın düşmanlarına şiddetle, Allah'ın dostlarına şefkat ve merhametle yaklaşmışlardır. Mesîh (a.s.) hakkında, aşırıya kaçan ve katı tutum sergileyenlerin sonradan bid'at olarak ortaya koyduklarını değil, Allah'ın, Mesîh'in ve Havârîlerin dediklerini demişlerdir.

Havârîler, Son peygamberin [s.a.s.] Yemen bölgesinden peygamber olarak gönderileceğini haber vermişlerdir. Aynı şekilde edeb [güzel ahlâk] kılıcıyla gönderileceğini bildirmişlerdir. Mesîh de O'nun [s.a.s.] apaçık delillerle [beyyînât] ve te'ville geleceğini haber vermiştir. Mesîh'in kendisi ise mesellerle [emsâl] gelmiştir. Bu ise açıklaması uzun süren bir konudur.

Dininin ve halkının büyüğü ve lideri [Kıbrıs kralının] din ve fazilet sahibi, ilmi ve ilmî müzakere ve tartışmaları seven bir kimse olduğu [haberi] bana ulaştı, [bir] davetçi [olarak] onun

bu durumunu dikkate aldı[m]. Kezâ ben Şeyh Ebu'l-Abbâs el-Makdisî'nin,¹³ kralın gösterdiği yakınlık, iyilik ve nezaketten dolayı ona ve din adamlarına müteşekkir olduğuna şahit oldum.

Biz her bir ferdin iyiliğini ve hayrını isteyen bir milletiz. Yine biz, dünya ve ahiretin iyilik ve hayırlarını Allah'ın size de vermesini dileriz. Allah'a kendisiyle kullukta bulunulan şeylerin en yücesi, yarattıklarına nasihat etmek [onlara karşı samimi olmak ve onların iyiliğini istemek]tir.¹⁴ Allah, peygamberleri bu sebeple göndermiştir. Kul ile Rabbi arasındaki hususlarda, ihlâs ve samimiyetten daha üstün ve yüce bir başka değer yoktur. Kul mutlaka Allah'a kavuşacak, Allah da şüphesiz kulunu hesaba çekecektir. Nitekim O şöyle buyurmuştur: *"Elbette kendilerine peygamber gönderilenleri (hesaba çekip) soracağız. Peygamberlere de mutlaka soracağız."* (el-A'râf, 7/6).

Dünyaya gelince, onun bir değeri yoktur. Dünyanın üstün ve değerli olanı, gerçekte değersiz ve küçüktür. Dünyanın en değerli ve üstün olanı dönüp dolaşıp riyâset (makam) ve mala (zenginliğe) dayanır. Mevki ve makamın varacağı en üst nokta ise Firavun gibi olmaktır. Onu da Allah intikam alarak denizde boğmuştur. Mal sahibi ve zengin olmanın sonu ise Karun gibi olmaktır. Allah da onu yerin dibine geçirmiştir (el-Kasas, 28/81). Allah'ın peygamberi Musâ'ya eziyet ve zulmü sebebiyle kıyamet gününe kadar yerin altında feryat edip duracaktır.

İşte Mesîh'den önce ve sonra gelen bütün peygamberlerin tavsiyeleri. Hepsisi de Allah'a kulluk ve ibâdeti, ahiret hayatına önem verip ona yönelmeyi ve dünya hayatının süs ve gösterişinden yüz çevirmeyi emretti. Gerçekte dünyanın [şu halinin] geçici ve değersiz olduğunu görünce, kavminin büyüğü olan [Kıbrıs kralına] hediye edilecek en büyük şeyin, [kendisine bir mektup yazarak] ilim ve din konusunda nasihat ve tavsiyede bulunmayı, Allah'a yaklaştıracak hususlarda müzakere etmeyi ve asıllar üzere kurulu olan fer'î meseleler hakkında konuşmanın uygun olacağına inandım.

Siz bilmektesiniz ki, Allah'ın dini nefsin arzu ve isteklerine, ataların ve uygarlık sahibi kimselerin âdet ve uygulamalarına göre olmaz. Aksine akıllı kimse peygamberlerin getirdikleri üzerinde, insanların ittifak ve ihtilaf ettikleri hakkında düşünür ve kendisi ile Rabbi arasındaki şeylere doğru ve sağlam bir akide, güzel ve salih amele dayanan bir ilişkiyle Allah'a yaklaşır. İnsan gönlündeki her şeyi, herkese açıklayamazsa dahi, kendisi bu hususta bu kadarıyla faydalanır. *"Hidayete erenlere gelince, Allah onların hidayetini artırır. Onların Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını sağlar."* (Muhammed, 47/17).

Kralın ilme ve hayra olan istek ve rağbetini öğrendiğimde, onunla yazıştım ve sorduğu meselelere cevap verdim. Öyle ki [bir ara] bazı dinî ve dünyevî fayda ve yararları [temin] için Kıbrıs'a gitmeyi dahi düşündüm. Şu var ki, kraldan Allah ve resûlünün razı olduğu bir şey görürsem, ben de ona yaptığının gerektirdiği şekilde ona muamelede bulunurum. Şüphesiz kral ve halkı bilmektedir ki, Allah dinini destekleyecek mucizelerini genel olarak bütün peygamberlerde, özel olarak Muhammed (s.a.s.) de izhar etmiş, inkârcıları ve ikiyüzlüleri zelil kılmıştır.

Moğol komutanı Gâzân ve askerleri Dımaşk'a gelince, Gâzân İslâm'a girerek Müslüman oldu. Ancak onların yaptıklarından, Allah, O'nun resûlü ve mü'minler hoşnut ve razı olmadılar. Zira onlar Allah'ın dinine gereği gibi asla bağlanıp uymadılar. Ben Gâzân ve komutanlarıyla bir araya geldim. Söz konusu toplantılarda onlarla aramızda açıklaması uzun meseleler ve konular gündeme geldi. Bu konudaki haberler Kral'a ulaşmış olmalıdır. Bu hadiselerden sonra Allah onu [Gâzân] ve

¹³ Kıbrıs'ta Hristiyanların elinde esir bulunan Müslümanlardan biridir (Demc, tsz.: 37).

¹⁴ İbn Teymiyye'nin bu ifadeyle Hz. Peygamber'in şu hadisine işaret ettiği anlaşılmaktadır: Temîm ed-Dârî'nin rivâyetine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Din nasihatır/samimi olmaktır."* buyurdu. Biz kendisine *'Kim için nasihatır?'* dediğimizde, O (s.a.s.) *"Allah'a, Kitabına, Rasûlüne, mü'minlerin yöneticilerine ve tüm Müslümanlara karşı samimi olmaktır"* buyurdu (Buhârî, 2002: İmân 42; Müslim, 1991: İmân 95; Ebû Dâvûd, 2009: Edeb 56; Tirmizî, 1998: Birr 17; Nesâî, 1986: Bey'at 31, 41).

ordusunu bize zelil kıldı.¹⁵ Öyle ki [savaş bir tarafa] biz ellerimizle onlara vuruyor ve yüksek sesle bağırarak [onları] azarlıyorduk. [Moğollarla] birlikte bulunan Sis şehrinin valisi, küçük bir çocuk gibi muamele görüyordu. Hatta bizimle birlikte olan bazı müezzinler, yüksek sesle azarlıyor ve ona kötü sözler söylüyordu. O da karşılık vermeye cesaret edemiyordu. Gâzân'ın vezirleri de onun kötü niyetli biri olduğunu belirtiyorlardı. Sizin elçileriniz sahil nahiyesine ulaştıklarında [onları karşılamak üzere] ben de hazır bulundum. Tatarlar bana Sis valisinin hakkınızda yapmak istediği durumu haber verdiler. Oysa o sizi böbürlenmeye davet ediyordu. Sis valisine en çok hakaret eden ve onu küçük görenler Tatarlardı. Bununla birlikte, dininize mensup insanlara güzel muamelede bulunan, onları müdafaa ederek himaye eden bizdik.

Bütün Hristiyanlar bilmektedir ki, ben Hristiyan esirlerin serbest bırakılması hususunda Tatarlarla konuşunca, Gâzân ve Kutlu Şah onları serbest bıraktı. Esirler hakkında Mulay'la da konuştum. Bunun üzerine Müslüman esirlerin serbest bırakılmasına izin verdi. Fakat bana: "Ancak elimizde Kudüs'ten aldığımız Hristiyan esirler de var. Onlar serbest bırakılamazlar." dedi. Ben de ona: "Bilakis elinizde zimmîlerden ne kadar Hristiyan ve Yahûdî esir varsa onları sizden kurtarınız ve ne Müslümanlardan ne de zimmîlerden, elinizde tek bir esir bırakmayız." dedim. [Böylece] ellerindeki Hristiyan esirlerden Allah'ın dilediklerini kurtardık. Bizim onlara yaptığımız muamele ve iyilik budur. Karşılığını vermek ise Allah'a aittir.

Aynı şekilde elimizde bulunan Hristiyan esirlere nasıl iyilikle yaklaştığımızı, şefkat ve merhamet gösterdiğimizi herkes bilmektedir. Zira peygamberlerin sonuncusu [Hz. Muhammed] bu dünyadan ayrılırken bize namazı ve elimizin altındakilere iyi davranmayı tavsiye etmiştir.¹⁶ Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: "Onlar (mü'minler), seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler." (el-İnsan, 76/8).

Tatarlar bu dine [İslâm] boyun eğdikleri ve bu dine girdikleri halde, biz onları aldatmadık ve onlara ikiyüzlü davranmadık. Bilakis onlara içinde bulundukları fesadı ve onlarla cihad etmeyi gerekli gören İslâm dininden çıktıklarını izah ettik. Mısır ve Şâm bölgesinde konuşlanmış Allah'ın desteklediği orduları ve korunmuş askerleri, kendilerine direnenlere ve düşmanlık besleyenlere karşı mansûr ve muzaffer olmaya devam etmektedir. Bu esnada, halk arasında Tatarların Müslüman olduklarına ilişkin bir söylenti yayıldığında [Müslüman] askerlerden [birçoğu] onlarla savaşmaktan kaçındı. [Onlardan ancak az bir grup Tatarlarla savaştı]. Sonuçta Tatarlardan on binlerce asker öldürülürken, Müslümanlardan iki yüz kadarı bile ölmedi. Müslüman ordusu Mısır'a vardığında, söz konusu mel'ûn [Tatar] tâifesinin çıkardığı fesat ve dinsizliği haber alınca, Allah'ın askerleri yola çıktı ve ayak sesleri yeri inletiyordu. [İslâm ordusu] çokluğu, kuvveti, sayısı, imanı ve sadakati ile vadileri, ovaları ve dağları doldurup taşıyordu. Rablerine ihlas ve sadakatle bağlı hanif ümmete yardımı devam eden Allah'ın meleklerle kuşatılmış bu orduları, akıllara ve kalplere durgunluk veriyordu. Düşman İslâm ordusunun önünde hezimete uğrayarak yenildi ve karşısında duramadı.

¹⁵ Moğolların İslâm dünyasını istilâsı İbn Teymiyye'nin yaşadığı döneme de tekâbülm etmektedir. Hülâgû Bağdat'ı istilâ edip Abbâsî hilâfetine son verdikten sonra, ordularını Suriye üzerine yönlendirmiştir. Ancak Moğol ordularının ilerleyişi Memlûkler tarafından Aynîcâlût savaşında (658/1260) durdurulmuştur. Gâzân Han (1295-1304) döneminde ki teşebbüsler ise başarısızlıkla neticelenmiştir (Özgüdenli, 2005: XXX, 226). Moğol saldırıları sonucu halkın ve bir çok âlimin Dimaşk'ı terketmesine rağmen İbn Teymiyye şehirden ayrılamamış, Dimaşk halkı için Moğol hükümdarı Gâzân Han'ın karargâhına giderek emân dilemiş ve büyük bir katliamın yaşanmasını önlemiştir. Moğolların yeniden saldırıya geçmesi üzerine İbn Teymiyye halkı cihada teşvik etmiş, Memluk Sultanı Muhammed b. Kalavun'dan Moğollara karşı savaşması için Kahire'ye gitmiş, kendisi de bizzat Moğollara karşı cephede savaşa katılmış ve Dimaşk civarındaki Şehâb bölgesinde Moğollar büyük bir yenilgiye uğratılmıştır (Koca, 1999: XX, 392).

¹⁶ Namaza devam etmek ve ellerinin altında bulunan köle ve cariyelelere vs. iyilikle muamele etmek, Hz. Peygamber'in vefatından önce yaptığı vasiyetlerden sonuncusu olarak kaynaklarda rivayet edilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber: "Namaza, [bilhassa] namaza [dikkat edin] ve elinizin altındakilere [iyi davranın]" buyurmuştur (İbn Mâce, 2009: Cenâiz 64, Vasâyâ 1; Ahmed b. Hanbel, 2001: XIX, 209, XXXIV, 84, 261, 282, 315; İbn Hibbân: 1993, XIV, 570; Taberânî, tsz.: XXIII, 306, 379; Hâkim, 1990: III, 59).

Düşman ikinci defa saldırıya geçince, üzerlerine canlarını ve süvarilerini helâk eden öyle bir azap gönderildi ki, perişan ve darmadağın şekilde geri çekilmek zorunda kaldılar. Böylece Allah vaadini yerine getirerek tasdik etti ve kulunu muzaffer kıldı. Düşman şuan büyük bir zorluk, gerileme ve her taraftan kuşatılmış bir belânın, İslâm ise [her gün] yükselen bir izzet ve peş peşe artan bir hayır içindedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de şöyle buyurmuştur: “*Şüphesiz Allah bu ümmete, her yüzyılın başında dinini [içinde bulunduğu durumu iyileştirerek] yenileyecek bir kişi gönderir.*”¹⁷

Bu din [sürekli] bir ilerleme ve yenilenme içindedir. Ben Kral’a ve halkına nasihat ediyorum ki, Tevrat’ı, İncil’i ve Furkan’ı indiren Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. Kral bilir ki, Necrân heyetinin tamamı Hristiyandı. Aralarında piskopos ve diğerleri de vardı. Hz. Peygamber (s.a.s.)’e geldiklerinde ve Peygamber de onları Allah’a, Resûl’üne ve İslâm’a davet ettiğinde, O’nunla Mesîh’in durumu hakkında konuştular ve tartıştılar. Deliller aleyhlerine gelişince, yan çizmeye başladılar. Bunun üzerine Allah, peygamberine [şu âyeti indirerek] onları mübâhaleye/lanetleşmeye davet etmesini emretti. “*Sana ilim/bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah’ın lanetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.”* (Âl-i İmrân, 3/61).

Peygamber (s.a.s.) bunu zikredince, aralarında istişarede bulundular ve şöyle dediler: “Biliyorsunuz ki, O bir peygamberdir [ve gerçek olan şu ki] herhangi bir peygamberle lanetleşip de felâha eren yoktur.” Bunun üzerine Peygamber’e cizye ödeyerek zimmet altına girdiler ve mübâheleden kaçınarak [peygamberden] kendilerini bağışlamasını dilediler.¹⁸

Hz. Peygamber (s.a.s.) aynı şekilde, Şâm’daki Hristiyanların ve Akdeniz’den Konstantiniyye’ye kadar [uzanan bölgelerin] kralı olan Kayser’e bir mektup gönderdi. [Kayser] üstün ve faziletli bir kraldı. [Hz. Peygamber’in] mektubunu okuyunca ve onun alâmetlerinden sorunca, O’nun (s.a.s.) Mesîh’in müjdelediği peygamber olduğunu anladı. O (s.a.s.), Allah’ın İbrahim’e oğlu İsmail hakkında kendisine vaatte bulunduğu peygamberdi. Bunun üzerine Kayser [Herakliyus], Hristiyan olan kavmini O’na biat etmeye davete başladı. Hz. Peygamber’in mektubuna büyük bir hürmet gösterdi, onu öperek gözlerine sürdü ve şöyle dedi: “*İstiyorum ki O’na gideyim ve O’nun ayaklarını yıkayayım. Eğer üzerimdeki şu krallık vazifesi olmasaydı, mutlaka O’na giderdim.*” (Buhârî, 2002, Cihâd 101; Taberânî, tsz., VIII, 16. İbn Seyyidunnâs, 1993, II, 326; Zehebî, 1993, II, 54).¹⁹

Habeşistan’ın Hristiyan kralı Necâşî’ye gelince, kendisine hicret eden sahabîlerden Hz. Peygamber’in haberini alınca, O’na iman etti ve O’nu tasdik etti. Oğlunu ve dostlarını muhacir olarak O’na gönderdi. Peygamber (s.a.s.), Necâşî vefat edince [gıyaben] cenâze namazını kıldı (Buhârî, 2002, Cenâiz 54; Müslim, 1991, Cenâiz 62-64, 67; Tirmizî, 1998, Cenâiz 37; İbn Mâce, 2009, Cenâiz 33; Ahmed b. Hanbel, 2001, IV, 144, XII, 58, XIII, 267, XXIII, 128; İbn Hibbân, 1993, VII, 365-366). Necâşî Meryem Sûresi’ni duyunca ağlayarak gözyaşlarına boğuldu. Müslümanlar Mesîh hakkındaki görüşlerini ona anlattıklarında Necâşî şöyle dedi: “*Allah’a yemin olsun, İsâ (a.s.)’ın bu anlatılanlardan bir çöp kadar dahi bir fazlalığı yoktur.*” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, VII, 409).²⁰

¹⁷ Hadis, müstakil başlık altında değerlendirilecektir.

¹⁸ Kur’ân-ı Kerîm’de bahsi geçen ve mübâhale olarak bilinen hâdisenin ayrıntılarına başta Buhârî olmak üzere hadis kaynaklarında yer verilmektedir. (Bkz. Buhârî, 2002: Meğazi 72; Ahmed b. Hanbel, 2001: VII, 45; Hâkim, 1990: III, 299 Ayrıca mübâhale olayı hakkında kapsamlı bir araştırma için bkz. Aldemir, 2011:135-154)

¹⁹ Ancak kaynaklarda “*Eğer üzerimdeki şu krallık vazifesi olmasaydı, mutlaka O’na giderdim.*” kısmı Kayser’in (Herakliyus) sözü olarak yer almamaktadır. Bu kısım Necâşî’nin sözü olarak nakledilmiştir (Bkz. Sa’îd b. Mansûr, 1982: II, 227; Ahmed b. Hanbel, 2001: VII, 409; İbn Seyyidunnâs, 1993: I, 139; İbn Kesîr, 1986: III, 69).

²⁰ Şuayb el-Arnâvût, Ahmed b. Hanbel’in İbn Mes’ûd’dan rivayet ettiği hadisin senesinde yer alan Hudeyc b. Muâviye’nin münekkid muhaddisler tarafında tenkide uğrayan zayıf bir ravî olması sebebiyle, hadisin isnadının zayıf olduğunu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Yine şöyle dedi: "Onun (s.a.s.) getirdikleri ile Musâ (a.s.)'ın getirdikleri aynı kandilden çıkmakta ve akmaktadır." (Ahmed b. Hanbel, 2001, III, 267, XXXVII, 173. Ayrıca bkz. İbn Hişâm, 1955, I, 336; Beyhakî, 2003, I, 179; Zehebî, 1993, I, 193).

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sîret ve sünnetine göre, Hristiyanlardan her kim Allah'a, O'nun kitaplarına ve peygamberlerine iman ederse, o kimse artık O'nun ümmetindendir. Onların lehine olan onun da lehine, aleyhlerine olan, onun da aleyhinedir. Yine o kimseye, biri İsâ (a.s.)'a, diğeri de Muhammed (s.a.s.)'e iman etmesinden dolayı iki sevap vardır.²¹ O'na (s.a.s.) iman etmeyen kimselere karşı Allah, Kur'ân'da savaşmayı emretmiştir: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın." (et-Tevbe, 9/29).

Şu halde Allah'a iman etmeyen kimse, üstelik Allah'a uygun olmayan sözler kullanır, [İsâ'nın] için üçüncüsü olduğunu, çarmıha gerildiğini söyler ve O'nun peygamberlerine iman etmez. Aksine Allah'ın hamile kaldığını ve doğurduğunu ileri sürer. Ona göre O, yiyor, içiyor, ayak yoluna gidiyor ve uyuyordu. İşte O, Allah ve Allah'ın oğludur. Allah veya oğlu, ona hulûl etmiş ve onun tabiatına bürünmüştür. Yine o [kimse], peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'in getirdiklerini inkâr eder. Tevrât ve İncil'in metinlerini/nasslarını tahrif ederek değiştirir. Zira [mevcut] dört İncil arasında, [içerisinde ne gibi tutarsızlıklar olduğunu akıllı kimselere gösteren] çelişkiler ve ihtilaflar bulunmaktadır. Yine o kimse hak [dine] inanmaz. Hak din, Allah'ın emrettiklerini ve kendisine kulluk ve taat için vacip kıldıklarını kabul etmektir. Bu arada o, Allah'ın ve resûlünün haram kıldığı, kan, lâşe/murdar hayvan ve domuz etini haram kılmaz. Oysa bunlar, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar haram olarak devam edip gelmiştir. Onu [domuz etini] hiçbir peygamber helâl ve mübah görmemiştir. Üstelik Hristiyan âlimler de onun haram olduğunu bilmektedir. Bunu açıkça ortaya koymada bazılarına umma ve sakınma, bazılarına da inat, âdet vb. şeyler engel olmaktadır. Yine ahiret gününe de iman etmez. Zira onların hemen hemen tamamı, bedenlerin kıyâmetini [dirilişini] kabul etse de, Allah'ın haber verdiği cennette yeme, içme, giyinme, eşlerin beraber olmasını, cennetin nimetlerini ve cehennemde azap görmeyi kabul etmezler. Bilakis onların kabul ettiği cennet nimetlerinin en azamisi işitme ve koklamadır. Yine onlardan bazıları felsefeci olup bedenlerin [ahirette] dirilişini inkâr ederler. Onların âlimlerinin büyük çoğunluğu zındıktır. Onlar bunu içlerinde gizlemektedir ve insanların geneli ile özellikle akıllarının zayıflığından ötürü kadınlarla ve rahipler gibi yaşayan âbidlerle alay ederler. İşte kimin [din bakımından] durumu bu şekildeyse Allah, peygamberine Allah'ın dinine girinceye veya cizye verinceye kadar, o kimseye karşı savaşmasını emretmiştir. İşte Muhammed (s.a.s.)'in dini budur.

Dahası ne Mesîh (a.s.) ne de kendisinden sonra Havârîler cihadla emrolunmuşlardır. Şu halde o ve ondan sonra gelen Havârîler özellikle de onlar bu hanif ümmete karşı cihadla emrolunmamışken

belirtmektedir. Hadisin diğer ravileri ise sikadır. Bu arada Arnavût, İbn Hacer'in *Fethu'l-bârî*'de hadisi hasen olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir (Bkz. Ahmed b. Hanbel, 2001: VII, 409). Ancak aynı hadiseyi anlatan başka rivâyetler de vardır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Ümmü Seleme'den naklettiği bir başka rivâyetin ise Şuayb Arnavût hasen olduğunu belirtmektedir. (Bkz. Ahmed b. Hanbel, 2001: III, 263-268).

²¹ Hz. Peygamber: "Üç kimseye ecir ve sevapları ikişer defa verilir: [Birincisi] Ehl-i Kitab'tan peygamberine imân eden bir kimse, Peygamber (s.a.s.)'e erişir, O'na imân eder, tabi olur ve O'nu tasdik ederse, o kimseye iki ecir/sevap verilir. [İkincisi] Başkasının mülkünde olan bir köle, hem Allah'ın hem de efendisinin hakkını öderse, ona da iki ecir vardır. [Üçüncüsü] ise cariyesi olan bir kimse, ona iyi bakar, onu güzelce terbiye eder ve onu azad ederek onunla evlenirse ona da iki ecir vardır." buyurmuştur (Buhârî, 2002: Nikâh 13, Cihâd 144; Müslim, 1991: İmân 70; Tirmizî, 1998: Nikâh 25; Nesâî, 1986: Nikâh 65). İbn Hacer hadisi, imân eden Ehl-i Kitab'a, bazıları gibi inanmamakta inat ve ısrar etmemesi sebebiyle bir ecir, kendi inanç ve görüşlerine karşı nefsiyle mücadele etmesi nedeniyle de o kimseye ikinci bir ecir daha verilmesinin mümkün olduğu şeklinde değerlendirmektedir (İbn Hacer, 2012: VI, 3622).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

Ey Kral, Allah ve resûlünden elinde bir delil olmaksızın, [Müslümanların] kanlarını dökmeyi, kadınlarını esir etmeyi ve mallarını almayı nasıl helâl kılarısın?

Bu arada, kral bizim ülkelerimizde zimmet ve eman altında olan ve sayılarını ancak Allah'ın bilebileceği kadar çok sayıda Hristiyanın bulunduğunu bilmiyor mu? Yine bizim onlara muamele ve yaklaşımımız bilinmektedir ve ortadadır. Şu halde ahlâk, vicdan ve dini olan hiçbir kimsenin asla razı gelmeyeceği bu tür muamelelerle Müslüman esirlere nasıl muamelede bulunabilirsiniz? Ben kral, ailesi ve yakınları hakkında herhangi bir şey demiyorum. Zira Ebu'l-Abbâs krala ve ailesine çok şükran duymakta ve yaptıkları iyilikleri itiraf etmektedir. Ben bu sözlerimi halkının geneli için söylüyorum. Bu arada esirler de kralın reayasından değil midir? Mesîh'in ve diğer peygamberlerin vasiyet ve sözleri iyilik etmeyi ve güzel muamelede bulunmayı tavsiye etmiyor mu? Pekiyi bu nerede?

Bu arada onların [Müslüman esirlerin] çoğunluğu kallesçe ve ihanetle alınıp kaçırılmıştır. Kalleslik ve ihanet ise, bütün dinlerde, yasalarda ve yönetimlerde haramdır ve yasaktır. Şu halde hainlikle ve kallesçe ele geçirdiğiniz kimseler üzerinde tasarrufta bulunmayı nasıl kendinize helâl görüyorsunuz? Siz bu duruma düşseniz ve Müslümanlar da size bu muamelenin bir kısmıyla karşılık verse, siz kendinizi nasıl güvende hissedebilirsiniz? Allah özellikle de şu günlerde Müslümanların yardımcısı ve himaye edenidir. İslâm ümmeti cihada odaklanmış ve zorluklara karşı hazırlanmıştır. Allah'a ibadet ve taat halindeki salih kullar, Rahman'ın veli ve dostları bunu istemektedir. Sahillerdeki açık ve gedikleri [sınırları] kahraman ve gözü pek komutanlar tutmuş olup bazı fayda ve etkileri görülmeye başlanmıştır ve gün geçtikçe de artmaktadır.

Şu halde Müslümanlar arasında, kralları dahi yataklarında ve atları üzerinde avlayacak fedâiler ve kahramanlar vardır. Bu kahramanların haberleri krala önceden ulaşmıştır ve ulaşmaktadır. Yine onların arasında öyle sâlih kimseler vardır ki, Allah onların dualarını geri çevirmez, istek ve arzularını boşa çıkarmaz. Öyle ki onların gazap ettiğine Allah da gazap eder, onların razı olduğundan Allah da razı olur. İşte şu Tatarlar. Sayılarının çok olmasına ve İslâm'a girmelerine rağmen, Müslümanlar onlara gazap edince, anlatılmayacak kadar büyük belâlar ve musibetler onları her yönden kuşattı. Şu halde Ey Kral, Müslümanlara hem her yönden komşu olup, akıllı hiçbir kimsenin, bir Müslümanın ve de anlaşmalı bir zimmînin asla razı gelmeyeceği bu tür muameleleri gösteren bir kavme nasıl iyilikle yaklaşılabilir?

Dolayısıyla, siz de bilmektesiniz ki asıl olarak Müslümanların herhangi bir suçu ve günahı yoktur. Aksine onlar, yaptıklarından dolayı şükran ve minnete mazhar olmuşlardır. Şüphesiz akıll sahibi kimselerin üstünlüğü konusunda mutabakata vardıkları şey, Müslümanların dinidir. Öyle ki filozoflar da dünyaya bu dinden daha üstün bir başka dinin gelmediğinde ittifak etmişlerdir. Sonuçta bu dine uymanın gerekliliğini ifade eden nice deliller ortaya konulmuştur.

Dahası bu ülkeler ve deniz sahilleri hala Müslümanların hâkimiyetindedir. Hatta Kıbrıs bile, Müslümanlardan geri alınma süresi, üç yüz seneden bile daha azdır. Bu arada Hz. Peygamber (s.a.s.) Müslümanlara kıyamete kadar üstün olacakları vaadinde bulunmuştur.²² Dolayısıyla kulların ve ülkelerin Rabbi olan âlemlerin Rabbi'nin başkalarının intikamını aldığı gibi, ülkesindeki şu mazlum esirlerin intikamını da almada Kral'a güvence verecek her hangi bir şey var mıdır? Müslümanları, [kendilerini] harekete geçirecek başka şeyler için elde ettiklerini dini duyguları ve dinlerine olan bağlılıkları için elde etmeyeceklerinden Kral nasıl güvende olabilir? Şu halde eğer biz, kral ve dostlarından iyilik ve güzellik görürsek, biz de onlara iyilik ve güzellikle muamele ederiz. Aksi halde kim zulme maruz kalırsa, Allah ona mutlaka yardım edecektir.

²² Hz. Peygamber “Ümmetimden bir tâife, kıyamete kadar hak üzere galip olmaya devam edecektir.” buyurmuştur (Buhârî, 2002: İ'tisâm 10, Menâkıb 27, Tevhîd 29; Müslim, 1991: İmâret 53; Ebû Dâvûd, 2009: Cihad 4; Tirmizî, 1998: Fiten 51; İbn Hibbân, 1993: XV, 217; Taberânî, tsz.: XVII, 314).

Siz de bilmektesiniz ki bu, Müslümanlar için en kolay şeylerden biridir. Şu vakitte maksadım sadece sizinle bu hususta en güzel şekilde konuşmak, ilmî hususlar üzerinde yardımlaşmak, hakka tabi olmak ve gerekeni yapmaktır. Eğer kralın yanında aklına ve dinine güvendiği bir kimse varsa, onunla birlikte ilmin temel esaslarını ve dinlerin gerçek mahiyetlerini araştırsın. Hiçbir şey duymayan, düşünüp kavrayamayan şu taklitçi Hristiyanlardan olmayı kabul etmesin. Zira “Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan daha da şaşkındırlar.” (el-Furkân, 25/44).

Bu işin [kurtuluşa ermenin] esası, Allah’tan yardım istemen, O’ndan hidâyet dilemen ve O’na şöyle duâ etmendir: “Allahım, bana hakkı hak olarak göster ve ona tabi olmakta bana yardım et. Bana batılı da batıl olarak göster ve ondan kaçınmada bana yardımcı ol. Batılı bana anlaşılmaz ve muğlak kılma ki, sonuçta nefsimin istek ve hevâsına uyup batıla ve dalalete düşmüş olmayayım.” Yine şöyle diyerek dua et: “Allahım, Ey Cebrail’in, Mikâil’in ve İsrâfil’in Rabbi! Ey, göklerin ve yerin yaratıcısı! Ey görülen ve görülmeeyeni bilen! İhtilafa düştükleri konularda kulların arasında hüküm sahibi olan Sensin. Beni, izinle hakkında ihtilafa düşülen [konularda] hakka [ve doğruya] ulaştır. Şüphesiz Sen dilediğini dosdoğru yola iletir ve ulaştırırsın.”

Mektup, bundan daha fazla uzatılmayı kaldırmaz; ancak benim krala dünya ve ahirette fayda verecek olanı dilemekten başka bir maksadım yoktur. Krala fayda sağlayacak olan hususlar da şu iki şeydedir: Onlardan birincisi, özel olarak kralla ilgidir. Bu da ilmi ve dini öğrenmesi, hakkın [kendisine] açılması, şüphelerin ortadan kalkması ve emredildiği şekilde Allah’a ibadet ve kulluk etmesidir. Dolayısıyla bu, onun için dünyanın mülk ve saltanatından ve de her türlü nimet ve değerinden daha hayırlıdır. Nitekim Mesîh de bu gayeyle gönderilmiş olup, onun Havârilere öğrettiği de bundan ibarettir. İkincisi ise, hem kendisi, hem de Müslümanlardır. Bu da ülkesindeki esirlere yardımcı olması, onlara iyilik ve ihsanda bulunması, halkına onlara iyi davranmalarını emretmesi, onların kurtulmasında bizimle yardımlaşmasıdır. Zira esirlere kötü muamelede bulunmada kralın, hem kendi dinine, hem Allah’ın dinine, hem de Müslümanlara göre büyük bir sorumluluğu vardır. Nitekim [esirlere iyi davranma konusunda] insanlara en büyük tavsiyeyi Mesîh yapmıştır.

Doğrusu Hristiyanların, kendileriyle savaşmayan bir topluluğu, ister haince olsun ister olmasın esir almaları, büsbütün şaşılacak bir hadisedir. Oysa Mesîh (a.s.) şöyle demektedir: “Kim senin sağ yanağına tokat atarsa, sen ona sol yanağını çevir. Birisi senin hırkanını alırsa, sen ona gömleğini de ver.” (İncil, 1991, s. 11, Matta, 5/38). Şu halde elinizde esirlerin sayısı arttıkça, Allah’ın ve onun Müslüman kullarının gazabı da artacaktır. Dolayısıyla Kıbrıs’taki esir Müslümanların durumu ortadayken, susmak nasıl mümkün olur? Özellikle de elinizdeki şu esirlerin ekseriyeti, kendilerine yardım edebilecek kimseleri bulunmayan fakir ve güçsüz kimseler iken. İşte Ebu’l-Abbâs, Müslümanların âbid, zahid ve âlimlerinden olduğu halde, bu hususta zor kullanmaktan başka [yapabileceği] bir fedakârlık kalmamıştır. İslâm dini de bize yoksullara ve fakirlere yardım etmemizi emretmektedir. Dolayısıyla bu hususta çeşitli şekillerde bu duruma yardımcı olmada krala daha büyük iş düşmektedir. Özellikle de Mesîh, İncil’de bunu tavsiye etmektedir, güneş ve yağmur gibi herkesi içine alan şefkat, merhamet ve iyiliği emretmektedir. Kral ve adamları, esirlerin kurtarılmasında ve onlara iyi davranılmasında bizimle yardımlaşırca, bu hususta en büyük pay [mükâfat], dünya ve ahirette onlara ait olacaktır. Ahiretteki mükâfatına gelince, Allah ona bunun ecir ve sevabını verecektir. Bu hususta hevâ ve arzusuna tabi olmayan Hristiyan âlimlerin hiçbir şüphesi yoktur. Bilakis Allah korkusu bulunan ve insaf sahibi olan herkes, onların özellikle de kalleşlik ve ihanetle esir alınanların, haksızca esir alındıklarını bilmektedir.

[Halbuki] Allah, Mesîh, Havârilere ve Mesîh’in dinine tabi olanlar, bunların hiç birisi, İbrahim’in dinine mensup olanların esir edilmesini de, öldürülmesini de emretmemiştir. Şu halde Hristiyanların kahir ekseriyeti, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) ümmîlerin resûlü olduğunu kabul ettikleri halde, peygamberlerinin dinine tabi olan [Müslüman]lara savaş açmak nasıl câiz olur?

Eğer birisi “İlk önce onlar bizimle savaştı” derse ona şöyle denilir: Bu, ihanet ettiğiniz ve onlara karşı savaş başlattığınız kimseler hakkında doğru değildir. Onlardan size karşı savaş başlatanlara gelince, onlar mazurdur. Zira Allah, ona ve resûlüne bunu emretmiştir. Hatta Mesîh ve Havârîler de bu hususta kendilerinden söz almıştır. Allah’a ve resûlüne itaatle amel eden, O’na kulluk etmeye ve dinine inanmaya çağıran, bütün ilahî kitapları ve peygamberleri kabul eden, dinin tamamen Allah’a ait olması için Allah’ın adını yüceltmek amacıyla savaşan kimse ile Allah’ın ve peygamberlerinin emrinin aksine, nefsinin hevâsına uyarak ve şeytanına itaat ederek savaşan kimse bir değildir.

Bu arada hala, Hristiyan kralları, papazları, rahibleri ve geneli içinde bilgi [bakımından] ve dinde diğerlerinden farklı bir meziyete sahip olanlar olup, bunlar hakkı nispeten bilmekte ve çoğuna da uymaktadır. Yine onlar, başkalarının İslâm hakkında bilmediklerini bilerek, İslâm’ın ve ona uyanların değerini bilip takdir etmekte ve onlara dünya ve ahirette kendilerine fayda verecek güzel muamelelerde bulunmaktadır. Ayrıca, peygamberlerin ve sadık kimselerin sözlerinde esirleri serbest bırakmanın ve azat etmenin sevabı hakkında dileyenler için bilinen sevaplar vardır.²³ Öğrenmek isteyen için bu bilinen bir durumdur. Dolayısıyla kral bu hususta onlarla birlikte hareket ederse, bunun hayrını görecektir.

Dünyaya gelince, şüphesiz Müslümanlar hayrı ve şerri ödüllendirmede herkesten daha kudretlidir. Onlarla savaşa kalkanların vay haline. Kral’ın, [Hz. Peygamber’in] siyerini duymuş olması ve kendisine Müslümanlar içerisinde halen var olan nice az topluluğun Hristiyanlardan ve diğerlerinden kendilerinden kat kat fazla topluluklara galip geldiklerinin²⁴ haberinin ulaşmış olması gerekir. Şu halde Müslümanların sayısı kat kat fazla olduğunda durum nasıl olur, [gerisini sen] düşün! Yine ona eski ve yeni dönemlerdeki meşhur savaşların haberleri ulaşmıştır. Örneğin kırk bin Müslümanın, çoğunluğu Farşlılardan oluşan dört yüz binden fazla askeri olan orduyu yenmesi gibi. Hatta sayılarının azlığı ve İslâm hükümdarlarının onları ihmal etmelerine rağmen sınırları bekleyen akıncılar hala Hristiyanların ülkelerine girebilmektedir. Nasıl olmasın ki? Zira Allah Müslümanlara söz birliği, ordularının çokluğu, komutanlarının gücü, himmetlerinin yüceliği, Allah’a yaklaştıran amellere rağbet etmeleri, cihadın en hayırlı ibadet olduğu yönündeki inançları ve peygamberlerinin vadettiğini tasdik etmelerinden dolayı büyük bir lütuf ve ihsanda bulunmuştur.

Nitekim Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda şehit olan kimseye altı mükâfat verilir. Kanının ilk damlasında bütün günahları affolunur, cennetteki makamı gösterilir, iman hüllesi giydirilir, yetmiş iki huri ile evlendirilir, kabir azabından korunur, kıyamet günü en büyük korkudan güvende olur.”²⁵

Ayrıca Müslümanların ülkelerinde yaşayan Hristiyanların sayısı, sizin ülkenizde yaşayan Müslümanlardan kat kat daha fazladır. Müslümanların arasında Hristiyanların önde gelenleri yaşamakta olup, deniz ülkelerinde [Kıbrıs’ta] onlar gibisi çok az bulunur. Elinizde esir olarak bulunan Müslümanlara gelince, onların arasında Müslümanların ihtiyaç duyacağı ve kendisinden fayda görecekları herhangi bir kimse yoktur. Biz sadece Allah rızası için, onlara olan şefkat ve

²³ Hz. Peygamber esirlerin serbest bırakılması hakkında şöyle buyurmuştur: “Esiri kurtarınız, aç olanı doyurunuz, hastayı ziyaret ediniz.” (Buhârî, 2002: Cihâd 170; Ahmed b. Hanbel: 2002, XXXII/413). Yine köle azadının eciri hakkında şöyle buyurmuştur: “Her kim müslümân bir köleyi azâd eder özgürlüğüne kavuşturursa, Allah o köleden her bir organa karşılık azâd edenin bir organını, hattâ onun fercine mukabil bunun fercini cehennem ateşinden azâd edip kurtarır.” (Buhârî, 2001: Keffârâtı’l-Eymân 5; Müslim, 1991: Itk 5; Tirmizî, 1998: Nüzûr 13). Kur’ân-ı Kerîm’de de köle azadına teşvik edilmiştir. (Bkz. el-Bakara 2/177; en-Nisâ 4/92; el-Mâide 5/89; et-Tevbe, 9/60).

²⁴ “Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer içinde sabırlı yirmi kişi bulunursa iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkar edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir.” (el-Enfâl, 8/64).

²⁵ Hadis müstakil olarak incelenecektir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

merhametimizden dolayı ve Allah'ın, sadık kullarını ödüllendireceği ve iyilik sahibi kimselerin ecini zayi etmeyeceği bir günde O'na yakın olmak gayesiyle onları kurtarmaya çalışıyoruz.

Bu mektubu [size ulaştıran] Ebu'l-Abbâs, kralın ve kardeşlerinin iyilik ve faziletlerini bizlere yaymış ve kalplerimizi krala karşı yumuşatmıştır. Bu sebeple bana kralın iyilik yapmaya istekli, ilme ve dine meyilli olduğu ulaştıncâ ona mektup yazmaya karar verdim. Ben, krala ve dostlarına nasihat ve tavsiyede bulunma ve onların iyiliğini isteme hususunda, Mesîh'in ve diğer peygamberlerin vekillerinden biriyim.²⁶ Zira Hz. Muhammed'in ümmeti, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmettir.²⁷ Onlar bütün insanlar için, dünya ve ahiretin iyiliğini ister, iyiliği emreder, kötülükten men eder, onları Allah'a çağırır, dinlerinin ve dünyalarının fayda ve maslahatları konusunda onlara yardımcı olurlar. Şayet krala Müslümanları ve dinlerini kötüleyen ve karalayan bir takım haberler ulaştıysa, bu ya yalan bir haberdur veya bu haberi nakleden kişi durumun gerçeğini anlayamamıştır. Eğer Müslümanlarla ilgili olarak günah işleme, kötülük yapma ve zulüm ve haksızlıkta bulunma gibi bazı konularda haber verdiği doğruysa, bunun her toplumda ve millette olması mümkündür. Aksine Müslümanlarda bulunan kötü iş ve davranışlar, çokça bulunan diğerlerine göre daha azdır. Müslümanlarda bulunan iyilik ve hayrın bir benzeri, diğerlerinde bulunmamaktadır.

Bu arada hem kral hem de akıllı her kimse bilmektedir ki, Hristiyanların kâhır ekseriyeti Mesîh'in, Havârilere, Pavlus ve diğer din büyüklerinin mektuplarında yer alan tavsiyelerden dışarı çıkmıştır.²⁸ Hristiyanların büyük çoğunluğunda bulunan içki içme, domuz eti yeme, haçı kutsama ve sonradan ihdas edilen yasa ve uygulamalar hakkında Allah herhangi bir delil indirmemiştir. Nitekim onlardan bazıları Hristiyanlık dininin haram kıldıklarını, helâl saymaktadır. Onların, kabul edip inandıkları din hakkındaki durumları işte bundan ibarettir. Kabul edip inanmadıkları [İslâm'a] muhalefet etmelerine gelince, onların hepsi de bu hususta birdir.

Bize göre sâdık ve masdûk olan Rasûlullah (s.a.s.)'den sabit olduğuna göre, Mesîh İsâ b. Meryem, bizim bulunduğumuz yere Dimaşk'taki ak minareye iki meleğin omuzlarına ellerini koymuş olarak incek (Müslim, 1991: Fiten 110; Ebû Dâvûd, 2009: Melâhim 14; Tirmizî, 1998: Fiten 59; İbn Mâce, 2009: Fiten 33; Ahmed b. Hanbel, 2001: XXIX, 173; Taberânî, tsz.: I, 217, XIX, 196; Hâkim, 1990: IV, 537), sonra haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak,²⁹ hiç kimseden İslâm dışında bir dine inanmasını kabul etmeyecek ve kendisine Yahûdîlerin tabi olacağı, bir gözü kör dalâlet mesîhi Deccâl'i öldürecektir (Müslim, 1991: Fiten 110; Ebû Dâvûd, 2009: Melâhim 14; İbn Mâce, 2009: Fiten 33; Ahmed b. Hanbel, 2001: XXIX, 172; İbn Hibbân, 1993: XV, 226). Müslümanlar da Yahûdîlere musâllat olacak, öyle ki ağaçlar ve taşlar: Ey Müslüman, arkamda gizlenen şu kimse Yahûdîdir, onu öldür, diyecektir. (Buhârî, 2002: Cihâd 93, Menâkıb 25; Müslim, 1991: Fiten 18; Tirmizî, 1998: Fiten 56; Ahmed b. Hanbel, 2001: X, 225, 292, 328, 433; İbn Hibbân,

²⁶ Alâuuddin Demc'e göre, İbn Teymiyye bununla Hz. Peygamber'in şu hadisine işaret etmektedir. Uzunca olan hadisin bir kısmında Hz. Peygamber: "Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler miras olarak dinar ve dirhem bırakmazlar, ilim bırakırlar. Kim o ilmi elde ederse büyük bir nasip elde etmiş olur." buyurmuştur (Ebû Dâvûd, 2009: İlim 1; Tirmizî, 1998: İlim 19; İbn Mâce, 2009: İmân 17; İbn Hibbân, 1993: I, 289. Bkz. Demc, tsz.: 54 (dipnot 4). Şuayb el-Arnâvût senedindeki Kesîr b. Kays'ın zayıf bir ravi olması ve bazı hadis âlimlerine göre senedin muttasıl kabul edilmemesi sebebiyle hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmekte, bu arada şahitlerinin olması sebebiyle hasen olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. (Ebû Dâvûd, 2009: V, 485).

²⁷ "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a imân edersiniz." (Âl-i İmrân, 3/110).

²⁸ "Kitap ehli de inansalardı elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan imân edenler de var. Ama pek çoğu fasık kimselerdir." (Âl-i İmrân, 3/110).

²⁹ Hz. Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hayatım, elinde olan Allah'a yemin ederim ki Meryem oğlu İsâ'nın adaletli bir hakem olarak size inmesi pek yakındır. O haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracaktır. Mal ve servet o derece çoğalacak ki hiç kimse onu kabul etmeyecektir." (Buhârî, 2002: Buyû' 102, Mezâlim 32, Enbiyâ 51; Müslim, 1991: Fiten 71; Tirmizî, 1998: Fiten 54; İbn Mâce, 2009: Fiten 33).

1993: XV, 217). Böylece Allah, İsa'yı kendilerine gönderdiğinde ona eziyet etmelerinin ve yalanlamalarının intikamını, hidayet Mesihî İsa b. Meryem için Yahûdîlerden alacaktır.

Bizim, Hristiyanlara yapacağımız muameleye ve Allah'ın Müslümanları galip kılıp onların üzerinde hâkimiyet kurdurmasına gelince, kralın canının sıkılmaması için bu durum kendisine haber vermeyeceğim hususlardan biridir. Ancak ben krala şunu tavsiye ederim ki, Hristiyanlardan daha önce Müslümanlara iyilikte bulunanların ve onlara meyledenlerin hepsinin akıbeti de, yaptığı iyiliğin derecesine göre güzel ve hayırlı olmuştur. Nitekim Allah âyetle şöyle buyurmuştur: “*Kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını, kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir.*” (ez-Zilzâl, 99/7-8).

Mektubumu bitirirken krala, Şeyh Ebu'l-Abbâs'a ve diğer esirlere iyilikle muamele etmesini, onlara yardımcı olmasını, aralarında bulunan Ehl-i Kur'ân olanlara şefkat ve merhamet göstermesini, herhangi birinin dinini değiştirmesine yönelik davranışlardan kaçınılmasını tavsiye ediyorum. Kral bütün bunların [güzel] sonuçlarını görecektir. Biz kralı, umduğunun kat kat fazlasıyla ödüllendiririz. Allah biliyor ki; ben sadece kralın hayrını ve iyiliğini istiyorum. Zira Allah bize bunu emretmiş, herkesin iyiliğini istememizi, bütün mahlûkata şefkat ve merhamet göstermemizi, onları Allah'a ve dinine çağırmamızı ve onları insan ve cin şeytanlarına karşı müdafaa etmemizi, bizim için dinin emri kılmiştir.

Allah katında krala fayda verecek maslahatta krala yardımcı olma, O'nun katında kendisi için hayır olan sözü ona seçtirme ve de kralın hayatını iyilikle ve hayırla sonlandırma Allah'ın sorumluluğundadır.

Bütün hamd ve senâlar âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O'nun salât ve selâmı peygamberlerinin, özellikle de peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.s.)'in üzerine olsun.

II. “ER-RİSÂLETU'L-KUBRUSİYYE”DE YER ALAN BAZI HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İbn Teymiyye'nin, Kıbrıs risâlesinde yer verdiği ve atıfta bulunduğu hadislerden bazılarının tahrir ve değerlendirmeleri dipnotlarda, fiten hadisleriyle ilgili olanlar bir başka çalışmamızda incelenmiş olup, geriye kalan birkaç hadis de bu kısımda incelenerek bazı tespit ve değerlendirmelerde bulunulacaktır. Burada özellikle Hz. Peygamber'in gayr-i müslimlerle savaşını ihtiva eden ve üzerinde bir takım tartışmaların bulunduğu hadisler incelenecektir. Çalışmamızda, ele alacağımız hadisler üzerine yapılan araştırmalarda ortaya konulan tespit ve sonuçlara atıfta bulunularak değerlendirmeler yapılacaktır. Burada değerlendirmeyi düşündüğümüz hadisler şunlardır:

1. Hz. Peygamber'in İman Edinceye Kadar İnsanlarla Savaşmakla Emrolunması

İbn Teymiyye risâlesinde Hz. Peygamber'in “*Ben, Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şehâdet getirinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum.*” hadisine yer vermektedir (İbn Teymiyye, tsz.: 28). Hadis başta Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim (ö. 261/875) olmak üzere, diğer Sünen-i Erbaa müellifleri tarafından da rivâyet edilmiştir. Hadisin tam lafzı/metni kaynaklarda “*Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namaz kılincaya, zekât verinceye kadar ben insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıklarında, kanlarını, mallarını bana karşı korumuş (emniyet altına almış) olurlar. İslâm'ın hakkı hâriç. Artık (samimi olup olmadıklarına dair) durumları Allah'a kalmıştır.*” şeklinde yer almaktadır (Buhârî, 2002: İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ'tisâm 2, 28; Müslim, 1991: İmân 32-36. Ebû Dâvûd, 2009: Cihad 95; Tirmizî, 1998: Tefsîru sûre (88); Nesaî, 1986: Zekât 3; İbn Mâce, 2009: Fiten 1-3). Hadisin sıhhati hususunda hadis âlimleri arasında bir tartışma bulunmamaktadır. Ancak hadisin ifade ettiği zahiri anlama bakıldığında,

Müslüman olmayan kimselerle, Müslümanlığı kabul etmelerine kadar, onlarla savaşılması gerektiğinin emredildiği gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır.

İbn Teymiyye'nin bu hadisi ve bu konuyu eserlerinde genişçe tartıştığı ve değerlendirdiği görülmektedir. O, meseleyi Müslüman olmayan kimselerle savaşmanın meşruiyyetinin temel sebebi ve illeti açısından değerlendirmektedir. Buna göre sebep, onların Müslümanlara savaş açması mı, yoksa sırf küfür inancına sahip olmaları mıdır? İbn Teymiyye bu hususta iki temel görüş bulunduğunu belirtmektedir. Buna göre Ebû Hanîfe (ö. 150/767), İmam Mâlik (ö. 179/795), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve diğerlerinden oluşan cumhura göre onlarla savaşmanın meşru olmasının sebebi, onların Müslümanlara savaş açmasıdır. İmam Şâfiî (ö. 204/820) ve bazı Hanbelî âlimlere göre ise, onlarla savaşmanın meşru olmasının temel sebebi onların küfür içinde olmalarıdır (İbn Teymiyye, 2004: 78-79; a.mlf., 1995: XX, 101-102). İbn Teymiyye birinci gruba aynı görüştedir.³⁰ Nitekim o bu noktada "İnsanlarla savaşmakla emrolundum" hadisinin mana ve maksadını da açıklamakta ve değerlendirmektedir. Ona göre Hz. Peygamber'in onlarla savaşma sebebi, daveti engellemeye yönelik fitnelere fırsat verilmemesidir. Nitekim cizye verdiklerinde de bu gaye gerçekleşmiş olmaktadır. Dolayısıyla Peygamber (s.a.s.), ancak onların fitnelere engel olma gayesi ile onlarla savaşmakla emrolunmuştur. Yoksa hadisten maksat, inanmayan herkes ile savaşmak değildir. Nitekim bu naslara ve icmaya aykırıdır. Hz. Peygamber de asla onlara karşı böyle yaklaşım sergilememiş, kendisiyle barış ve güven içinde olan kimselerle, asla savaşmamıştır (İbn Teymiyye, 2004: 95-96). Kezâ talebesi İbn Kayyim (ö. 751/1350) da bu hususta özetle şu değerlendirmeyi yapmıştır: O (s.a.s.) hiç kimseyi dine inanmaya zorlamamıştır. O ancak kendisine savaş açanlarla savaşmıştır. Kendisiyle karşılıklı güven ve barış içinde olanlarla savaşmamış ve Rabbinin emrine yapışarak, onları dine girmeye zorlamamıştır. Zira Allah "Dinde zorlama yoktur. Artık doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır." buyurmuştur (el-Bakara 2/259). Şu halde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sîreti üzerinde düşünen kimseye, O'nun hiç kimseyi dine zorlamadığı, ancak kendisiyle savaşanlarla savaştığını, kendisiyle barış yapanlarla barış içinde olmaya devam ettikçe ve anlaşmalarını bozmadıkça savaşmadığı açıkça ortaya çıkar. O (s.a.s.) Medîne'ye gelince Yahûdilerle anlaşma yaptı ve dinleri üzere kalmalarını kabul etti. Ne zaman ki O'na karşı savaş açtılar ve anlaşmalarını bozarak savaşa girişince, O da onlarla savaştı. Kezâ Kureyş'le on yıllık barış anlaşması yapınca, onlar anlaşmalarını bozup savaşmadıkça, onlara yönelik bir savaş başlatmadı. Nitekim Bedir, Uhud ve Hendek'te Hz. Peygamber'le savaşmaya gelenler müşriklerdir. Eğer savaşmadan ayrılсалardı, Hz. Peygamber de onlarla savaşmazdı. Kısacası Hz. Peygamber (s.a.s.) hiç kimseyi dine girmeye zorlamamıştır. İnsanlar kendi tercihleriyle gönüllü olarak Müslüman olmuşlardır (İbn Kayyim, 1996: I, 237-238. İbn Teymiyye'nin de benzer değerlendirmeleri için bkz. İbn Teymiyye, 2004: 134).

Bu bakımdan İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyim dahil, gayr-i müslimlere savaşın illet ve sebebinin küfür eğil de, mütecâviz olmalarına bağlayan görüşün daha isâbetli olduğunu söylemek mümkündür. Zira "İslâmiyet dinde baskıyı kesinlikle yasaklamış, zor ve baskı altında gerçekleşecek imanın geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır. Kin ve nefrete yol açan savaşı bir tebliğ vasıtası olarak düşünmek mümkün değildir. Ayrıca inanmayan kimselerin hayatlarının sonuna kadar her an iman etmeleri ihtimali vardır. İmana gelmeleri için onlarla savaşmak, savaş sırasında öldürülenler için bu imkânı ortadan kaldırmaktadır. Şu halde Müslümanlara silâhlı saldırıda bulunmayan gayr-i müslimlere karşı öncelikle yapılması gereken şey onlarla savaşmak değil barışçı davet yollarına başvurmaktır." (Özel, 1993: VII, 530).

İbn Hacer'e (ö. 852/1449) göre hadisteki "insanlar" ifadesi kendisiyle hâss kastolunan âmm bir ifadedir. Buna göre bu ifade ile bütün insanlar değil, Ehl-i Kitap'tan olmayan müşrikler kastedilmiştir. İbn Hacer ayrıca hadisin Nesâî tarafından "Müşriklerle savaşmakla emrolundum"

³⁰ İbn Teymiyye, *Kâidetün muhtasaratun fi kitâli'l-küffâr* adlı eserinde tarafların delilleri ve tartışmasını ayrıntılı olarak değerlendirmiştir.

şeklinde rivâyet edilmesini bu görüşünü teyit ettiğini belirtmektedir (İbn Hacer, 2012: I, 105). İbn Hacer'in bu değerlendirmesinden, Hz. Peygamber'in 'insanlarla savaşmakla emrolundum' ifadesiyle, Mekkeli müşrikler gibi, onların mütecaviz olanlarını kastettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bir başka değerlendirmede de şöyle denilmiştir: "Küfrün savaş sebebi olduğunu savunanların delil olarak gösterdikleri hadiste geçen "insanlar"dan maksat özellikle Arap müşrikleridir. Çünkü Arap olmayan müşrikler ile Ehl-i Kitab'ın tabi olduğu hükümler bu hadiste belirtilenden farklıdır. Ehl-i Kitab'la yapılan savaş onların cizye vermesiyle sona erer, Müslüman olmaları şart değildir. Arap müşrikleri ise baştan beri İslâm'a ve Müslümanlara karşı düşmanlık ve tecavüzlerini sürdürdükleri, yapılan anlaşmaları her defasında bozdukları için bunlarla Müslüman oluncaya kadar savaşılması emredilmiştir." (Özel, 1993: VII, 529-530). Zira müslüman olmaları halinde, artık müslümanlara yönelik düşmanlık ve saldırıları sona erecektir. Bir başka değerlendirmede ise ilgili âyet ve hadislerin ortaya çıktığı bağlamın savaş hali olduğuna, bu ve benzer ayetlerin, indirilmiş tarihi kontekstleri içerisinde okumanın daha isâbetli olacağını dikkat çekilerek (Erul, 2012: 24) şu sonuca varılmıştır: "Kanaatimizce Allah Rasülü bu sözünü, savaşların yaşandığı yıllarda ve savaş ortamında dile getirmiştir. İslâm'da asıl olan barıştır, savaş ârizi bir durumdur. Hz. Peygamber'in gönderiliş amacı, bütün insanlığa karşı savaş açmak değildir. Aksine insanlığa İslâm'ı tebliğ etmek, selamı yaymak, barışı egemen kılmaktır. İslâm hukukuna göre de, savaş durumunda düşmana üç seçenek sunulur. Ya İslâm'ı kabul eder, ya İslâm'ın egemenliğini kabul ederek cizye verir yahut ikisini de reddeder ve savaşa hazır olur. İşte hadisi bu çerçevede değerlendirmek gerekecektir. Şayet Müslüman olmayan biri, ilk iki şıktan birini kabul etmişse artık dokunulmazlık statüsü kazanmıştır. Canı, malı İslâm'ın güvencesi altındadır. Kısas vb. İslâm'ın ortaya koyduğu hak-hukuk müstesna artık Müslüman olsun, zimmî olsun herkesin canı ve malı kutsaldır. Dolayısıyla hadisin asıl vurgusu, savaşa değil, dokunulmazlık konusudur." (Erul, 2012: 26).

Bu arada hadisin metni üzerinde de bazı araştırma ve değerlendirmeler yapılmıştır. Buna göre, Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'in irtidat edenlere ve Zekât vermeyenlere savaş açma kararı üzerine aralarında geçen tartışmada delil getirdiği rivâyette yalnız kelime-i tevhid kısmının yer aldığı (Buhârî, 2002: Zekât 1, İ'tisâm 2; Müslim, 1991: İmân 32), tartışmayı aktaran rivâyetlerde namaz ile zekâta yer verilmediği, bazı âlimlerin de bunu İbn Ömer'in hadisinde nakledilen namaz ve zekât ziyadesini (Buhârî, 2012: İmân 15) Hz. Ömer ile Hz. Ebû Bekir'in duymamış ve bilmiyor olabileceğine bağladıkları ifade edilerek, bu hususta şöyle bir değerlendirme yapılmıştır: "İbn Ömer'in bu ziyadesinden onların habersiz oluşları mümkün olmakla birlikte bu, sadece bir ihtimaldir. Ancak, böyle bir ziyadenin raviler tarafından bilerek ya da bilmeyerek metne idrac/ziyade edilmesi de uzak bir ihtimal değildir. Nitekim yalnızca kelime-i tevhid şartını ifade eden rivâyet birkaç kanal ile Ebû Hureyre'den, Cabir b. Abdullah'tan ve Evs b. Ebî Evs'ten gelirken, zikrettiğimiz ziyadeleriyle Enes ve İbn Ömer bu rivâyetlerinde tek kalmışlardır." (Erul, 2012: 25-26).

Hadisin ziyadesiz³¹ ve ziyadeli versiyonları üzerine müşterek ravi teorisi uygulanarak yapılan bir inceleme ve araştırmada ise, ziyadesiz olanların en eski rivâyetler olduğu, Enes hadisi ile diğer ziyadeli rivâyetlerin daha sonra geldiği, dolayısıyla en güvenilir rivâyetlerin ziyadesizler olduğu neticesine ulaşılmış, ayrıca ziyadesiz rivâyetlerin erken dönem kaynaklarında, ziyadeli rivâyetlerin ise daha sonraki dönem kaynaklarında yer aldığı (Akgün, 2014: 83-84); yine ziyadeli rivâyetlerin/idracların hemen hemen tamamının Basra kaynaklı, ziyadesiz olan rivâyetlerin menşeinin ise diğer bölgelere dayandığı ifade edilmiştir (Akgün, 2014: 85). Bu değerlendirmelere göre, bu konuda asıl olan hadisler, ziyadesiz olanlardır. Neticede insanlar Allah'a ve peygamberine inandıklarını ikrar etmeleri durumunda onlarla savaşılmamakta, onların kanları ve malları güvence altına alınmış olmaktadır. İbn Teymiyye'nin ise hadise atıfta bulunmasının amacı, Müslümanlara

³¹ Hadisin ziyadesiz ve ziyadeli versiyonları ve değerlendirmeleri için bkz. (Akgün, 2014:49-90).

karşı savaş açanlara ve mütecaviz olanlara karşı, onlardan gelebilecek zarar ve fitnelerine engel olmak gayesiyle Müslümanların onlarla savaşacağını bildirmektir.

2. Hz. Peygamber'in Rahmet ve Savaş Peygamberi Olması

İbn Teymiyye risâlesinde, Hz. Peygamber'in rahmet ve savaş peygamberi olduğunu dile getirerek Hz. Peygamber'in "*Ene nebiyyu'r-rahme ve ene nebiyyu'l-melhame.*" "*Ben rahmet peygamberiyim, ben savaş peygamberiyim*" (Ahmed b. Hanbel, 2001: XXXVIII, 436. Tirmizî, 1993: 306; Bezzâr, 2009: VII, 294; İbn A'râbî, 1997: I, 177; Âcurrî, 1999: III, 1485-1486.) hadisine atıf yapmaktadır (İbn Teymiyye, tsz.: 20). Hadis, Şuayb Arnavût tarafından sahih li-gayrihi olarak değerlendirilmiştir. (Ahmed b. Hanbel, 2001: XXXVIII, 436-437).

Hadis genellikle "Ben rahmet peygamberiyim, ben savaş peygamberiyim" şeklinde anlaşılmakta ve ifade edilmektedir. Hadiste yer alan 'melâhim' veya 'melhame' kelimesi ise savaş anlamı yanı sıra, sulh ve salah anlamını da ihtiva etmektedir. Nitekim Fîruzâbâdî (ö. 817/1415) 'melhame' kelimesinin hem savaş hem de sulh ve salâh anlamına şamil olduğunu, dolayısıyla Hz. Peygamber'in 'ene nebiyyü'l-melhame' sözünün 'ben savaş peygamberiyim' anlamının yanı sıra, 'Ben sulh ve salah peygamberiyim' anlamına da geldiğini ifade etmektedir (Fîruzâbâdî, 2008: 1463). Kezâ bir değerlendirmeye göre de, 'melhame' kelimesinin 12-13 farklı anlamı ifade ettiği bunlardan birinin savaş olduğu, dolayısıyla sözlükteki bu ilk anlama binaen hadisi anlamının isâbetli olmadığı, diğer anlamlarının da göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekilerek kelimenin savaş anlamı dışında, insanın sıkıntıya ve zora girmesini de içerdiği, dolayısıyla 'melhame'nin savaş da dahil her türlü zorluk ve sıkıntı, her türlü meşakkat anlamına geldiği belirtilerek, hadisi "Ben rahmet peygamberiyim ve bu rahmeti yaymak için de savaşta dâhil her türlü zorluğa, her türlü sıkıntıya her türlü meşakkate katlanan bir peygamberim." şeklinde anlamının da mümkün olduğu ifade edilmektedir (Görmez, 2005: 235-236).

Muhammed Hamidullah (ö. 2002) da söz konusu hadis ile ilgili "Hem Rahmet Hem de Harb Peygamberi" adıyla bir makale kaleme almış ve hadisteki yanlış anlamaları bertaraf etmek amacıyla bazı değerlendirmelerde bulunmuştur (Hamidullah, 1970: 88-89). O, öncelikle Hz. İsa'nın sulh prensi, Hz. Muhammed'in de sadece bir savaşçı olduğu şeklindeki bazıları tarafından dillendirilen efsanevî bir söze dikkat çekerek, bunun doğru olmadığını ispat sadedinde İncillerde nakledilen Hz. İsa'nın sözlerine yer vermektedir. Buna göre Aziz Luka Hz. İsa'nın şöyle dediğini nakletmektedir: "*Lakin üzerlerine kral olmamı istemeyen o düşmanlarımı buraya getirin ve önümde öldürün.*" (Luka 19/27). Matta'ya göre ise Hz. İsa şöyle demiştir: "*Yeryüzüne selâmet getirmeye geldim sanmayın; ben selâmet değil, fakat kılıç getirmeye geldim.*" (Matta 10/34). Hamidullah İncillerden bu nakillere yer verdikten sonra şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "[İsa'nın bu ifadelerini] kelime manalarına bakarak ele alırsak, Hz. İsa nazarında insan kanının hiçbir değer taşımadığı, haris bir menfaat-perest ve korkunç bir egoist gibi gözükür. Bir müslüman olarak ben, Allah'ın peygamberi olan bir zata böyle bir sıfat isnad etmeyi reddederim." (Hamidullah, 1970: 88). Hamidullah, Hz. İsa'nın Kur'an-ı Kerim'de "*Size harb açanlarla Allah yolunda siz de döğüşün (müdafaa harbi yapın. Ancak) aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez.*" (el-Bakara, 2/190) âyetiyle ifade edilen hususu kastetmiş olabileceğine dikkat çekerek, âyette savaşın iki şartla meşrû kılındığını belirtmektedir: Birincisi, savaş yalnız Allah yolunda ve Allah için olmalıdır. İkincisi, Müslümanlarla savaşanlara karşı olmalıdır. "*Onları nerede kıştırırsanız öldürün.*" (el-Bakara, 2/191; et-Tevbe 9/5) meâlindeki âyetler ise, kendileriyle savaşın devam ettiği savaşçılarla ilgilidir. Zira herhangi bir dini zorla kabul ettirmek amacıyla savaşmak, "*Dinde zorlama yoktur.*" (el-Bakara 2/256) âyetiyle yasaklanmıştır. Bu sebeple, Hz. Peygamber'in bütün hayatı boyunca Müslüman olmayanlara yönelik bir tek saldırı savaşı mevcut değildir. O'nun savaşlarının hepsi ya savunma savaşı veya düşman saldırısının çok yakın olduğu durumlarda engel olma veya cezalandırma mahiyetindedir. Hz. İsa'nın da aynı şeyi kastetmiş olması muhtemeldir. Sonuç olarak Peygambere karşı savaş açan kimselere, savaş açılmış

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

olmaktadır. (Hamidullah, 1970: s. 88-89). Nitekim bir âyette de şöyle buyurulmuştur: “*Kendilerine savaş açılan mü'minlere, savaşmaları için izin verildi. Çünkü onlar zulme maruz kaldılar. Allah onlara zafer vermeye elbette kadirdir.*” (el-Hacc, 22/39). Dolayısıyla Hamidullah'ın değerlendirmeleri, daha önce de ifade edildiği gibi, aynı zamanda İbn Teymiyye'nin gayr-i müslimlerle savaşmanın temel illeti ve sebebi olarak gördüğü, Müslümanlara karşı mütecaviz davranak savaş açanlara, fitne ve fesat çıkaranlara karşı savaşı meşrû gören yaklaşımı ile uygunluk arz etmektedir.

3. Her Yüzyılın Başında Bir Müceddid Gönderilmesi

İbn Teymiyye risâlesinde tecdid hadisi olarak bilinen hadise de yer vermektedir. (İbn Teymiyye, tsz.: 42). Rivâyete göre Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Şüphesiz Allah bu ümmete, her yüzyılın başında dinini [içinde bulunduğu durumu iyileştirerek] yenileyecek bir kişi gönderir.*” buyurmuştur (Ebû Dâvûd, 2009: Melâhim 1; Taberânî, 1994: VI, 323; Hâkim: 1990, IV, 567-568; Beyhakî, 1991: I, 208).

Hadis, Kütüb-i Sitte arasında sadece Ebû Dâvûd (ö. 275/889) tarafından nakledilmekle birlikte diğer bazı hadis kaynaklarda da rivâyet edilmiştir. Ebû Dâvûd hadisi rivâyet ederken, Ebû Alkame'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ederken “Bildigiime göre” şeklinde bir ifade kullandığına yer vermektedir. Bu da hadisi Ebû Hureyre'nin merfû mu yoksa mevkûf olarak mı rivâyet ettiği hususunda şüpheye düştüğünü göstermektedir (Azîmâbâdî, 1995: XI, 259). Tecdid hadisi olarak bilinen rivâyet üzerine müstakil araştırmalar bulunmaktadır (Bkz. Tasseron, 1992: 261-278; Ertürk, 2007: 47-82). Bu araştırmaların ilkinde, hadisin Şâfiî'den sonra onun ve mezhebine mensup talebe ve âlimlerin meşrulaştırılma ihtiyacının bir sonucu olarak Şâfiî hakkında uydurulduğu, bu arada hadisin ravîlerinin tamamının Mısırlı ve Şâfiî mezhebine mensup olduğu iddia edilmiştir (Tasseron, 1992: 270). Ancak *Câmiu'l-usûl* mütercimi, Tasseron'un hadisin ravîlerinin hepsinin Mısırlı ve Şâfiî olduğu şeklindeki iddiasının doğru olmadığını, sadece dört ravîsinin Mısırlı olduğunu, ayrıca hiçbirinin Şâfiî mezhebine mensup olmadığını ifade etmektedir. (İbnu'l-Esîr, 2008: XVIII, 393-397. Ayrıca geniş bilgi için bkz. İbnu'l-Esîr, 2008: XVIII, 393-413). Bu arada bir başka araştırmada ise, hadisin biri muttasıl, diğerinin mu'dal olmak üzere iki tarikinin bulunduğu, Hâkim (ö. 405/1014), Beyhakî (ö. 458/1066), İbn Hacer (ö. 852/1449) ve Irakî (ö. 806/1404) gibi hadis hafızlarının hadisin sıhhati hususunda ittifak ettikleri belirtilmiştir (Ertürk, 2007: 53. Ayrıca bkz. Münâvî, 1938: II, 282; Âzimâbâdî, 1995: XI, 267). Yine hadisin Şâfiî sonrasında uydurulduğu şeklindeki iddianın ispatlanmamış bir takım faraziyelere dayandığı ve hadisin Şâfiî sonrasında uydurulduğu iddiasını geçersiz kılacak bazı verilerin bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca İslâm âlimlerinin bilhassa Hz. Peygamber'den İbn Vehb'e kadar hadisin senedinde yer alan raviler hakkında olumsuz bir kanaate sahip olmadıkları için hadisi sened açısından sahih kabul ettikleri, rical kaynaklarında ravilerle ilgili yapılan araştırmada da olumsuz bir değerlendirmeye rastlanılmadığı belirtilerek, “İslâm tarihinde büyük rolü olan ve gaybî özelliğinden dolayı değerlendirilme neticesi kesin olmayan tecdid hadisinin sahihliği konusunda katî bir sonuca ulaşmak her zaman mümkün olmayabilir” denilmektedir. Yine tecdid hadisinin o dönemdeki toplumun mehdilik ve halifelik konusundaki görüşleriyle daha yakından bir ilgisinin olabileceğinin yanısıra, tecdid hadisinin farklı zaman ve mekânlarda değişik yorum ve anlayışlarla geçmişte İslâm toplumuna belli ölçüde dinamizm kazandırarak ilmî ve fikrî gelişmelere katkı sağladığına dikkat çekilmektedir (Ertürk, 2007: 54-81. İbn Teymiyye'nin de hadise yer vermesinin amacı, İslâm'ın her dönemde, problemlerini çözecek, toplumda görülen hatalı anlayış, uygulama ve tasavvurları düzelterek âlimlerin Allah tarafından gönderileceğini belirtmek ve İslâm'ın, Yahûdîlik ve Hristiyanlıktan bu husustaki farkına işaret etmektir. Zira adı geçen iki din için böyle bir durum söz konusu değildir. İslâm da zaten onların tahrife uğraması neticesi insanlığa son din olarak gönderilmiştir.

4. Kabir Azabı Meselesi

İbn Teymiyye şehide verilecek nimetleri bildiren bir hadise de risâlesinde yer vermektedir (İbn Teymiyye, tsz.: 53). Buna göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda şehit olan kimseye altı mükâfat verilir. Kanının ilk damlasında bütün günahları affolunur, cennetteki makamı gösterilir, iman hulesi giydirilir, yetmiş iki huri ile evlendirilir, kabir azabından korunur, kıyamet günü en büyük korkudan güvende olur.” (Tirmizî, 1998: Fezâilu'l-cihâd 25; İbn Mâce, 2009: Cihâd 16; İbn Ebû Şeybe, 1989: IV, 220; İbn Ebû Âsım, 1991: V, 204; Bezzâr, 2009: VII, 142. Taberânî, tsz.: XIII, 31; Beyhakî, 2003: VI, 113).³²

Hiz. Peygamber'den hadisi, Tirmizî (ö. 279/892) ve İbn Mâce (ö. 273/887) el-Mikdâm b. Ma'dikerib'den, Bezzâr (ö. 292/905) Ubâde b. es-Sâmit'ten, Taberânî (ö. 360/971) Abdullah b. Amr'dan, İbn Ebû Şeybe (ö. 235/849) ise Mekhûl'den mürsel olarak rivâyet etmiştir. Tirmizî hadisi rivâyet ettikten sonra hadisin sahîh garîb olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, 1998; Fezâilu'l-cihâd 25). Bazı rivâyetlerinde “akrabalarından yetmiş kişiye şefaât eder” ilâvesi vardır. (Tirmizî, 1998: Fezâilu'l-cihâd 25; İbn Mâce, 2009: Cihâd 16; Ahmed b. Hanbel, 2001: XVIII, 419). Yine bazı rivâyetler ise şehit olan kimseye dokuz mükâfat verileceği belirtilmektedir (Sa'îd b. Mansûr, 1982: II, 258 ; Âcurrî, 1999: III, 1243). Şuayb el-Arnâvût, hadisin hasen olduğunu, Kesîr b. Mürre hakkında görüş ayrılığı bulunduğunu, hadisin diğer ravîlerinin sika olduğunu ifade etmektedir (Ahmed b. Hanbel, 2001: XXIX, 322). Ancak Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde yer alan ve hadisi Hiz. Peygamber'den nakleden Kays el-Cüzâmî'nin, sahabî olup olmadığına ihtilaf vardır (İbnu'l-Esîr, 1989: IV, 115). İbn Teymiyye'nin risâlesinde yer verdiği bu hadis, kabir azabı konusunda delil olarak kullanılan hadislerden biridir ((Beyhakî, 1405: 98). Ancak bu rivâyet dışında kabir azabıyla ilgili temel hadis kaynaklarında çok sayıda rivâyet bulunmaktadır. Burada amaç bu hadisler etrafında konuyu yeniden değerlendirmek değildir. Burada bu rivâyete değinmenin gayesi, klasik dönemlerde olduğu gibi, günümüzde de zaman zaman üzerinde tartışmalar bulunan kabir azabı hususunda İbn Teymiyye'nin yaklaşımını tespit etmek ve dikkat çekmektir. Dolayısıyla İbn Teymiyye'nin hadise yer vermesinden, onun kabir azabının varlığını kabul ettiğine delil teşkil etmektedir. Nitekim diğer eserlerinde de kabir azabına ayrıntılı olarak değinmiş olması, bu husustaki görüşünü teyit etmektedir (İbn Teymiyye'nin kabir azabı hakkındaki geniş değerlendirmesi için bkz. İbn Teymiyye, 1995: IV, 263, 273, 282-299, VI, 6, XXI, 65, 552, 613-14). Kısacası o, kabir azabından bahseden hadisleri kabul etmiş, onlar üzerinde herhangi bir menfî değerlendirmede bulunmamıştır (Kabir azabıyla ilgili rivâyetler ve değerlendirilmesi hakkında geniş bilgi için bkz. Köktaş, 2013: 287-299).

SONUÇ

İbn Teymiyye'nin *er-Risâletu'l-Kubrusiyye* adlı eseri esasen Kıbrıs kralına hitaben yazılmış bir mektuptan ibarettir. Bir mektup/risâle olmasına rağmen, dinî, siyâsî, ilmî vb. bir çok hususa yer vermesinin yanı sıra, yaşadığı dönemde cereyan eden gelişmelere ışık tutması bakımından da tarihî bir belge niteliğindedir. Risâle aynı zamanda Ehl-i Kitâb'la özellikle de Hristiyanlarla ilgili teolojik tartışmalara değinen, dinlerindeki hatalı inanç ve yaklaşımlara dikkat çeken bir reddiye özelliğine sahiptir. Mektubun temel yazılış amacı, Kıbrıs'ta esir bulunan Müslüman esirlere iyi muamelede bulunulması ve serbest bırakılması talebinin dile getirilmesidir. Bu amaçla mektubu kaleme alan İbn Teymiyye, doğal olarak Hristiyanlıkla ilgili konulara değinmek zorunda kalmıştır. Bu hususta Hristiyanların Hiz. İsmâ hakkındaki hatalı inanç ve tasavvurlarından başlayarak, onların ve din adamlarının Hiz. İsmâ'nın öğretilerinden saptıklarını ve Hristiyanlıkta esasen bulunmayan bir çok inanç ve düşüncüyü ihdas ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede İslâm'ın konumunu ve temel

³² Şuayb Arnâvût, Mikdâb b. Ma'dikerib'den gelen rivâyetin, İsmail b. Ayyâş dışındaki ravîlerinin sika olduğunu belirtmektedir (Ahmed b. Hanbel, 2001: XXVIII, 419). Kays el-Cüzâmî'nin rivâyetinin ise hasen olduğunu ifade etmektedir. Ahmed b. Hanbel, 2001: XXIX, 322).

görüşlerini âyet ve hadislerle ortaya koymaktadır. Yine döneminde Moğolların İslâm dünyasını istilasına değinmekte ve onlarla yaptığı mücadeleye yer vermekte, Moğolların bu durumundan kralın dersler çıkarmasını tavsiye etmektedir. Bu arada en azından Hristiyanların ellerindeki İncil'e ve Hz. İsa'dan kalan dinî değerlere uygun olarak hareket etmelerinin önemini vurgulamakta, Müslüman esirlere reva gördükleri kötü muameleleri hatırlatarak, Müslümanların Hristiyanlar dâhil diğer dinlere mensup esirlere nasıl insaniyet ve hakkaniyetle yaklaştıklarını, kendi ülkelerindeki Hristiyanların huzur ve güven içinde yaşadıklarını, dolayısıyla Müslüman esirlere de kendilerinin aynı yaklaşımı sergilemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca İbn Teymiyye İslâm'ın hak din olduğunu, bütün insanların dünya ve âhirette huzur ve kurtuluşlarını gaye edinmekten başka bir hedefinin olmadığını dile getirerek kralı ve onun şahsında Hristiyanlık âlemini hakka ve imana davet etmektedir.

İbn Teymiyye risâlesinde bazı hadislerle de yer vermekte ve atıfta bulunmaktadır. Çalışmada hadisler tahrir edilerek, bazılarına yönelik olarak dipnotlarda açıklamalar yapılmış, bazıları da ayrıca incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede İbn Teymiyye'nin gayr-i müslimlerle savaşın meşruiyetini, onların Müslümanlara karşı mütecaviz olmalarına ve zarar vermelerine bağlı kılan bir anlayışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre mütecaviz olmayanların sulh içerisinde müslümanlarla birlikte yaşamalarının önünde herhangi bir engel ve dinî bir sakınca bulunmamaktadır. Yine İbn Teymiyye'nin delil olarak kullandığı ve atıfta bulunduğu hadislerle bakıldığında, temel kaynaklarda rivâyet edilmesi halinde, herhangi bir tenkid ve te'vile tabi tutmaksızın amel eden ve referans kabul eden bir anlayış ve yönteme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da onun, hadislerle amel konusunda, daha çok Ehl-i Hadis ve Selefiyye'nin çizgisinde hareket eden bir âlim olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

KUR'ÂN-I KERÎM.

İNCİL (1991). Yeni Yaşam Yay., İstanbul.

ABDAH, Muhammad Sulaiman (1998). *Ibn Taymeeyah's Letters from Prison*, Message of Islam, London.

ABDURRAZZÂK, Ebû Bekr Abdurrazzâk b. Hemmâm (ö. 211/826) (1983). *el-Musannef*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî, el-Mektebu'l-islâmî, Beyrût, I-XI.

ÂCURRÎ, Ebû Bekr Muhammed b. el-Huseyn el-Bağdâdî (ö.360/970) (1999). *eş-Şerî'â*, thk. Abdullah b. Ömer ed-Demîcî, Dâru'l-vatan, Riyâd, I-V.

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö.241/855) (2001). *Müsnedu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût vd., Müessesetu'r-risâle, I-XXXXV.

AKGÜN, Hüseyin (2014). "Umirtu en ukâtîle'n-nâse" Hadisinin Rivâyet Farklılıkları Hakkında Bir İnceleme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c:14, Sayı: 2, s. 49-90.

ALDEMİR, Halil (2011). "İhtilaf Çözümleme Yöntemi Olarak Mübahale", *İnsan ve Toplum*, 1 (2), İstanbul, s. 135-154.

AZÎMÂBÂDÎ, Muhammed Eşref b. Emîr Alî (ö. 1857-1911) (1995). *Avnu'l-ma'bûd şerhu Sunen-i Ebî Dâvûd*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, I-XIV.

BEGAVÎ, Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ûd (ö. 516/1122) (1997). *Me'âlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân*, thk. M. Abdullah en-Nemr vd., Dâru taybe, I-VIII.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Alî (ö. 458/1066) (2003). *Şu'abu'l-imân*, thk. A. Abdulhamîd Hamid, Mektebetu'r-ruşd, Riyâd, I-XIV.
- BEYHAKÎ, (1985). *Ma'rifetu's-sunen ve'l-âsâr*, thk. A. Emîn Kal'acî, Dâru Kuteybe, Beyrût, I-XV.
- BEYHAKÎ, (1985). *İsbâtu azâbi'l-kabr ve suâlu'l-melekeyn*, thk. Ş. Mahmûd el-Kudât, Dâru'l-furkân, Ammân.
- BEZZÂR, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik (ö. 292/905) (2009). *Müsnevu'l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah vd., Mektebetu'l-ulûm ve'l-hikem, Medîne, I-X.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870) (2002). *el-Câmiu's-sahîh*, thk. M. Züheyr b. Nâsir en-Nâsir, Dâru tavki'n-necât, I-IX.
- CUCERELLA, Diego Sarrió (2010). "Corresponding across Religious Borders The Letter of Ibn Taymiyya to a Crusader in Cyprus", *Islamochristiana*, 36, Roma, PISAI, s. 187-212.
- CUM'A, Ebû Abdurrâhman Abdulmecîd (2008). *Kitâbu Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercuvân meliki'n-nasârâ eş-şehîra bi'r-Risâleti'l-Kubrusiyye*, Dâru Nûri'l-kitâb ve Mektebetu'l-Hâfizi'z-Zehebî, Cezâir.
- DEMC, Alâuddîn (tsz.). *er-Risâletu'l-Kubrusiyye hutâbun min Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercivâs meliki Kıbrıs*, Dâru İbn Hazm.
- EBÛ DÂVÛD, Suleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (ö. 275/889) (2009). *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâvût vd., Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, I-VII.
- ERUL, Bünyamin (2012). *Hadislerin Dili*, TDV yay, Ankara.
- ERTÜRK, Mustafa (2007). "Dinde Tecdid Düşüncesi ve Tecdid Hadisinin Çözümlemesi", *Hadis Çözümlemeleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, s. 47-82.
- FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb (ö. 817/1415) (2008). *el-Kâmûsu'l-muhît*, nşr. E. Muhammed eş-Şâmî, Z. Câbir Ahmed, Dâru'l-hadîs, Kâhire.
- GÖRMEZ, Mehmet (2005). "Hadis ve Semantik", *Günümüzde Sünnetin Anlaşılması*, Kur'ân Araştırmaları Vakfı, KURAV Yay., Bursa, s. 231-236.
- HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbü'rî (ö. 405/1014) (1990). *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. M. Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrût, I-IV.
- HAMÎDULLAH, Muhammed (1970). "Hem Rahmet Hem de Harb Peygamberi", trc. Yusuf Ziya Kavakçı, *Diyanet Dergisi* (özel sayı), Ankara, s. 88-95.
- HATÎB, Kusay Muhibbiddîn (1974). *er-Risâletu'l-Kubrusiyye hutâbun min Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercivâs meliki Kıbrıs*, el-Matbaatu's-selefiyye, Ravda.
- İBN A'RABÎ, Ebû Sa'id el-A'rabî Ahmed b. Muhammed el-Basrî (ö. 341/952) (1997). *Mu'cemu İbni'l-A'rabî*, thk. Abdulmuhsin b. İbrahim, Dâru İbni'l-Cevzî, Suûdiyye, I-III.
- İBN EBÛ ÂSİM, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk eş-Şeybânî (ö. 287/900) (1991). *el-Âhâd ve'l-mesânî*, thk. B. Faysal Ahmed, Dâru'r-râye, Riyâd, I-VI.
- İBN EBÛ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdillâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe (ö. 235/849) (1989). *el-Musannef*, thk. K. Yusuf el-Hût, Mektebetu'r-rüşd, Riyâd, I-VII.
- İBNU'L-ESÎR, Ebu'l-Hasen İzzuddîn Alî b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed (ö. 630/1233) (1989). *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, Dâru'l-fikr, Beyrût, I-VI.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

- İBNU'L-ESÎR, Mecduddîn el-Mubârek b. Esîruddîn el-Cezerî (ö. 606/1210) (2008). *Câmiu'l-usûl li ehâdîsi'r-rasûl*, tercüme ve şerh: S. Kemâl Sandıkçı, Ensar Yay., İstanbul, I-XIX.
- İBN HACER, Ahmed b. Alî b. Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) (2012). *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdulazîz b. Abdullah b. Bâz, el-Mektebetu'l-asriyye, Saydâ/Beyrût, I-XIII.
- İBN HİBBÂN, Ebû Hatim Muhammed b. Hibban el-Bustî (ö. 354/965) (1993). *Sahîhu İbn Hibbân bi-tertibî İbn Balabân*, thk. Şuayb el-Arnâvût, Muessestetü'r-risâle, Beyrût, I-XVIII.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm (ö.218/833) (1955). *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ vd., Mektebetu Mustafa el-Bâbî, Mısır, I-II.
- İBN KAYYİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cevziyye (ö. 751/1350) (1996). *Hidâyetü'l-hayârâ fî ecvibeti'l-Yehûd ve'n-Nasârâ*, thk. M. Ahmed el-Hâcc, Dâru'l-kalem, Cidde, I-II.
- İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İmâduddîn İsmâil b. Ömer b. Kesîr (ö. 774/1373) (1986) *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Dâru'l-fikr, I-XV.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö.273/887) (2009). *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâvût, vd., Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, I-V.
- İBN SEYYİDUNNÂS, Ebu'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî (ö. 734/1334) (1993). *Uyûnu'l-eser fî funûni'l-megâzî ve's-şemâilî ve's-siyer*, thk. İ. Muhammed Ramazan, Dâru'l-kalem, Beyrût, I-II.
- İBN TEYMİYYE, Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed b. Abdulhalîm b. Teymiyye el-Harrânî (ö.728/1328) (1995). *Mecmû'u'l-fetâvâ*, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım, nşr. Mecma'u'l-Melik Fehd, Medîne, I-XXXV.
- İBN TEYMİYYE (2005). *Mecmû'u'l-fetâvâ*, thk. Âmir el-Cezzâr ve Enver el-Bâz, Dâru'l-vefâ, Mansûra, I-XXXVII.
- İBN TEYMİYYE (tsz.). *er-Risâletü'l-Kubrusiyye hitâbun min Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye ilâ Sercivâs meliki Kıbrıs*, nşr. Alâuddîn Demc, Dâru İbn Hazm.
- İBN TEYMİYYE (1999). *el-Cevâbu's-sahîh limen beddele dîne'l-Mesîh*, thk. Alî b. Hasen vd. Dâru'l-âsime, Suûdiyye, I-VI.
- İBN TEYMİYYE (2004). *Kâidetün muhtasaratun fî kitâli'l-küffâr*, thk. Abdulaziz b. Abdullah ez-Zîr Âl-i hamd, Riyâd.
- KOCA, Ferhat (1999). “İbn Teymiyye”, *DİA*, TDV yay., İstanbul, XX, 405-413.
- KÖKTAŞ, Yavuz (2013). *Tüm Yönleriyle Akaid Hadisleri*, İFAV yay., İstanbul.
- MEDENÎ, Ali es-Seyyid Subh (1979). *er-Risâletü'l-Kubrusiyye*, Matbaatu'l-Medîne, Cidde.
- MÜNÂVÎ, Zeynuddîn Muhammed Abdurraûf (ö.1031/1622) (1938). *Feyzu'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*, el-Mektebetu't-ticâriyye, Mısır, I-VI.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/875) (1991). *Sahîhu Müslim*, thk. M. Fuâd Abdalbakî, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrût, I-V.
- NESÂÎ, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915) (1986). *Sunenu'n-Nesâî (el-Muctebâ mine's-sunen)*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Mektebu'l-matbûâtî'l-islâmiyye, Haleb, I-IX.
- ÖZEL, Ahmet (1993). “Cihad”, *DİA*, TDV yay., İstanbul, VII, 527-531.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

- ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi (2005). "Moğollar", *DİA*, TDV yay., İstanbul, XXX, 225-229.
- RÂZÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddîn (ö. 606/1210) (2000). *et-Tefsîru'l-kebîr Mefâtîhu'l-gayb*, Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, Beyrût, I-XXXII.
- SA'ÎD B. MANSÛR, Ebû Osman Sa'îd b. Mansûr (ö. 227/842) (1982). *Sünenu Sa'îd b. Mansûr*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, ed-Dâru's-selefiyye, Hindistan, I-II.
- TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971) (1994). *el-Mu'cemu'l-vasît*, Târik b. İvadullah, Dâru'l-harameyn, Kahire, I-X.
- TABERÂNÎ (tsz.). *el-Mu'cemu'l-kebîr*, Hamdî b. Abdulmecîd, Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire, tsz., I-XXV.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923) (2001). *Câmi'u'l-beyân an te'vîli'l-Kur'ân*, thk. A. Muhammed Şâkir, Müessesetu'r-risâle, Beyrût, I-XXIV.
- TASSERON, Ella Landau (1992). "Periyodik Reform: Müceddid Hadisi Hakkında Bir İnceleme", çev: İ. Hakkı Ünal, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, c:6, Sayı:4, Ankara, s. 261-278.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (ö. 279/892) (1998). *Sünenu't-Tirmizî*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-garbi'l-islâmî, Beyrût, I-VI.
- TİRMİZÎ (1993). *eş-Şemâilî'l-Muhammediyye ve'l-hasâisu'l-mustafaviyye*, thk. Seyyid b. Abbâs el-Celîmî, el-Mektebetu't-ticâriyye, Mekke.
- ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed (ö. 748/1348) (1993). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ö. Abdusselâm et-Tedmirî, Dâru'l-kütübî'l-arabî, Beyrût, I- LII.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- BAYRAKTUTAR, M., (2015). "İbn Teymiyye'nin "Kıbrıs Risâlesi"nin Tercümesi ve Risâledeki Bazı Hadislerinin Değerlendirilmesi / Translation Of Ibn Taymiyyah's "Cyprus Letter" And Evaluation Of Some Of Its Hadiths", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/10 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8462>, p. 201-232.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015

